

Samtale og musikkterapi i fengsel

En kvalitativ studie om hvordan to musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i forbindelse med musikkterapi i mannsfengsel

Ida Rønningen



Masteroppgave i musikkterapi

Griegakademiet, Institutt for musikk

Universitetet i Bergen

Våren 2019

Forord

Tiden er endelig kommet for å levere masteroppgaven min, og jeg ser fram til å kunne utforske musikkterapifeltet som musikkterapeut og alt det spennende det har å by på!

Masterarbeidet har vært utfordrende og lærerikt på mange måter, og jeg vil gjerne takke alle støttespillerne mine som har gitt meg gode ord og motivasjon underveis.

Gjennom praksisperiodene mine på studiet har jeg fått lov til å jobbe med kjempedyktige praksislærere og medstudenter, og jeg er utrolig takknemlig for alt jeg har fått utforske og lære sammen med dem. Jeg føler meg heldig som har fått lov til å utvikle meg i et trygt og fint miljø, med mye støtte, god kunnskap, glede, latter og samspill.

Først vil jeg takke informantene mine for deltakelsen og engasjementet. Takk for gode og interessante samtaler, jeg setter stor pris på at dere delte erfaringer og tanker rundt temaet mitt med meg.

Jeg vil gjerne takke foreldrene mine og søsknene mine for all støtte under studiene og masterprosessen, men også i alle andre stunder i livet der jeg vet at jeg alltid kan få omsorg, glede, gode råd, og trygghet hos dere. Tusen takk!

Jeg vil også takke mine gode venner og studiekamerater for all støtte og heiarop underveis, det har vært til stor hjelp både akademisk og for å holde hodet kaldt i utfordrende situasjoner. Camilla og Irene – dere har på hver deres måte holdt meg positiv og gitt meg faglig input og pågangsmot gjennom hele arbeidet. Takk for at dere er dere!

Jeg vil selvfølgelig også rette en stor takk til veilederen min, Claire Ghetti. Jeg har virkelig følt at jeg har vært i gode hender, og jeg har alltid fått god hjelp, humor og vennlige ord når jeg trenger det. Det er inspirerende å høre deg snakke om faget og jeg har følt meg trygg og engasjert under din veiledning.

Oslo, mai 2019

Ida Rønningen

Verbal conversation and music therapy in prison

A qualitative study of how two music therapists use verbal conversation with inmates in prisons for men.

Abstract

This study explores how two music therapists in male prisons use verbal conversation with inmates in conjunction with music therapy. This includes conversations within the music therapy session and the before, after and in-between conversations that occur outside of the music therapy session. Data were collected from one focus group interview with two music therapists who work or had worked in prison for a minimum of three years. The participating music therapists use verbal conversation in various settings, but the most important place for verbal conversation seems to be during breaks after music has happened. They find that using a natural way of being while also keeping a professional demeanor works best to support verbal conversation. For some inmates, it seems that music therapy serves as a refuge from the demands and dynamics of prison life, and a place where conversation can unfold on one's own terms and without pressure. For others, music is perceived as being the only meaningful way to express themselves, making verbal conversation seem extraneous. The participating music therapists' experience in prison is that verbal conversation and music can facilitate each other, with one leading to the other and vice versa. The study also shows that there are potential gender differences regarding the use of verbal conversation in this setting. These findings can inform music therapy education, and research on user perspectives and potential gender differences is indicated.

Innholdsliste

Forord.....	i
Abstract.....	ii
Innholdsliste.....	iii
1 Innledning	1
1.1 Motivasjon for valg av tema.....	1
1.2 Kontekstualisering av samtale i musikkterapi.....	3
1.3 Problemstilling.....	6
1.4 Begrepsavklaringer	7
1.5 Rammen for litteraturgjennomgangen	7
1.6 Disposisjon	8
2 Teori	9
2.1 Kriminalomsorgen	9
2.1.1 Innsattes levekår	10
2.2 Samtale i musikkterapi.....	13
2.2.1 Humanistisk perspektiv på musikkterapi	13
2.2.2 Samfunnsmusikkterapi.....	14
2.2.3 Musikkterapi i kriminalomsorgen.....	16
2.2.4 Samtale	18
2.2.5 Samtale i musikkterapi.....	20
3 Metode	24
3.1 Bakgrunn for valg av metode	24
3.2 Fokusgruppeintervju som metode.....	24
3.3 Deltakere	26
3.4 Etikk	27
3.5 Forberedelse og gjennomføring	30
3.6 Transkribering.....	32
3.7 Metode og hermeneutikk.....	32
3.8 Analyseprosessen.....	33

4	Presentasjon av funn	36
4.1	Anledninger for samtale.....	37
4.2	Tilnærming til samtale.....	39
4.3	Opplevelse av samtale.....	43
4.4	Hvordan påvirker musikk samtale.....	47
5	Drøfting	52
5.1	Musikkterapeutens rolle og relasjon.....	53
5.2	Musikkterapi som fristed.....	55
5.3	Musikk og samtale i forening.....	57
5.4	Studiens begrensninger.....	60
5.5	Implikasjoner for praksis, undervisning og forskning.....	61
6	Konklusjon	63
7	Referanser	64
	Vedlegg	70
	Vedlegg 1: Temaliste og intervjuguide.....	70
	Vedlegg 2: Tilbakemelding fra NSD.....	72
	Vedlegg 3: E-post til potensielle deltakere om prosjektet.....	75
	Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	76

1 Innledning

Tema for denne masteroppgaven er samtale og musikkterapi i fengsel, og hvordan musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i forbindelse med musikkterapi i mannsfengsel. Med samtale menes det både den formelle og uformelle verbale samtalen musikkterapeutene har med innsatte før, under, etter, innimellom og i forbindelse med musikkterapitimene. Jeg valgte å gjennomføre et fokusgruppeintervju med to musikkterapeuter for å undersøke hvilke tanker de har rundt tema.

1.1 Motivasjon for valg av tema

Samtale i musikkterapi har i stor grad fulgt med meg i de ulike klientmøtene jeg har hatt gjennom min tid som musikkterapistudent ved Griegakademiet. Jeg har erfart at musikkterapirommet kan være en arena der vi som musikkterapeuter kan fasilitere en atmosfære der klienter føler seg trygge og likestilte. Dette grunnlaget har vist seg å ofte åpne opp for gode samtaler rundt alt fra musikken «her og nå», til livet, relasjoner, målsettinger og diagnoser. Musikken kan fungere som et samlepunkt som danner fellesskap og skaper en positiv ramme. Tilbakemeldinger jeg har fått fra klienter gjennom praksisperiodene mine er for eksempel at musikkterapien gjør at de klarer å slappe av og konsentrere seg om noe de opplever som positivt, gir mestring og skaper godt samvær. Relasjonen mellom klient og musikkterapeut kan som følge av den musikkterapeutiske rammen bli nær og betydningsfull. I kjølvannet av det musikalske dukker det ofte opp temaer som klienten er opptatt av – kanskje blir man minnet på en opplevelse gjennom en sang? Eller er det en tekst man kjenner seg igjen i? Vekker akkurat denne melodien en følelse som man kunne tenke seg å utforske? Kan musikkterapeuter bistå i å uttrykke dette også verbalt om det er behov for det og ikke alene gjennom musikk? Refleksjonene ovenfor gir meg et ønske om å ville se nærmere på hvordan forskjellige musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i forbindelse med musikkterapi i fengsel.

Interessen for dette temaet kommer blant annet fra kasusstudier, praksisperiodene mine på musikkterapistudiet, og det jeg har hørt fra medstudentene mine om deres praksisperioder. Her fikk jeg nemlig inntrykk av at relasjonsbygging gjennom samtale kan være en stor del av musikkterapitimene, og at dette kan påvirke utviklingen til de terapeutiske prosessene som

forekommer under timene. Selv opplevde jeg at samtalene med klientene kunne utgjøre og påvirke store deler av timene, både før, etter og underveis innimellom det musikalske. Det varierte hvor formelle samtalene var, og det virket som både den uformelle, hverdagslige samtalen og den dype og mer alvorbetonte samtalen kunne være like viktige. Observasjonene støttes i litteraturen der blant annet Nolan (2005) redegjør for bruk av «verbal processing» i musikkterapirelasjonen. «Verbal processing» defineres i denne konteksten som praten som fasiliterer den terapeutiske prosessen under og i respons til musikklyttingen eller musikkutøvelsen (Nolan, 2005, s. 18). Videre redegjør han for to hensikter med «verbal processing» i musikkterapi; å gi musikkterapeuten informasjon og gi klienten økt forståelse for interne og eksterne hendelser og opplevelser. Han skriver også at «verbal processing» i musikkterapi blant annet er viktig for å kunne diskutere hvordan klienten har det den dagen og for å finne rett fokus for musikkterapitimen.

I en kvalitativ studie av Lindblad (2012) der hun analyserte tre musikkterapitimer, fant hun ut av samtale hadde som funksjon å blant annet kunne etablere tillit for å kunne ha et genuint møte, tydeliggjøre rammer, løfte fram og støtte klientens ressurser, tydeliggjøre livsfortellinger, vekke lekelyst, fordype opplevelsen av musikken og å oppsummere og avslutte prosessen. Lindblad (2016) konkluderer studien sin med at det i feltet bør oppmuntres til at musikkterapeuter bør lære seg profesjonell samtale, som også tidligere har blitt påpekt av Nolan (2005). Grocke og Wigram (2007) skriver også at musikkterapeuter ofte kan bruke tilnærminger som normalt er assosiert med terapi og psykoterapi for å kunne forstå klientens opplevelse bedre. De sier derimot at musikkterapeuter ikke behøver å gjennomgå en fullstendig opplæring når det gjelder terapeutisk rådgivning, men at det er viktig med noen grunnleggende ferdigheter, slik at de får utforsket og prosessert den musikalske opplevelsen med klienten bedre. I den forbindelse savner jeg mer om spesifikke samtaleteknikker eller samtalemetoder, og retningslinjer for samtale i møte med ulike diagnoser og utgangspunkt i musikkterapiutdanningen. I tillegg skriver Lindblad (2016) at studenter også bør få muligheter til å trene på dette som en del av studiet, og jeg tror også at en tilnærming som studien foreslår kan være verdifull i møtet med klientene. Mitt syn på praksiserfaringene våre ved studiet tilsier også at fordelene vi som musikkterapeuter kan ha, er at vi gjennom musikken har mulighet for å skape en arena som kan oppleves som trygg og

støttende for klienten og dermed kan legge til rette for eventuell god samtale som ikke virker påtrengende, invaderende og pressende.

1.2 Kontekstualisering av samtale i musikkterapi

Innenfor musikkterapi som fagfelt finnes det ulike musikkterapi tradisjoner, hvor disse varierer fra land til land, og mellom ulike utdanningsinstitusjoner. Historisk sett har for eksempel noen av musikkterapi tradisjonene i Europa utviklet seg fra et psykodynamisk og psykoterapeutisk utgangspunkt. I mange av disse tradisjonene er det vanlig at musikkterapeuten aktivt skaper musikk med klienten gjennom improvisasjon for å skape en musikalsk relasjon som kan bidra til klienten terapeutisk (Wigram, Pedersen, & Bonde, 2002). Odell-Millers (2001) artikkel om musikkterapi og dets forhold til psykoanalyse argumenterer for at en pasient kan oppdage behovene og ønskene sine i et rom der både musikk og verbale strukturer finnes. I noen tradisjoner, for eksempel «Creative Music Therapy» (CMT) etter Nordoff og Robins, er det musikken som er i sentrum istedenfor samtale. Her blir musikken utgangspunktet for tolkning og analyse. Det er vanlig at musikken forekommer omtrent gjennom hele timen, og holdningen i denne tilnærmingen er at den terapeutiske relasjonen blir formet i musikken (Wigram, Pedersen, & Bonde, 2002). Dette gjør at jeg ønsker å også inkludere fravær av samtale som et element i oppgaven, i den grad det blir naturlig å gjøre det ut fra problemstillingen min.

I andre tradisjoner, som i «Analytically Oriented Music Therapy» (AOM) er klientene aktivt deltagende i klinisk organiserte musikalske aktiviteter og innebærer ofte improvisasjon. Med en klient der dialog er mulig kan en vanlig time begynne med at klient og terapeut verbalt utforsker og snakker om hva som er viktig for klienten her og nå. Deretter bruker de dette som inspirasjon i den musikalske improvisasjonen og avslutter med en refleksjon over timen (Wigram, Pedersen, & Bonde, 2002). Det er nødvendig å bruke ord i AOM for å kunne få fram meningen fra musikken, samt prosessere hva som har kommet ut fra musikken, slik at man får relatert det til klientens utfordringer (Garred, 2006). Garred refererer også videre til Ansdell (1995) for å redegjøre for kontrasten til CMT og psykodynamisk orientert musikkterapi, der motsetningen er at musikken skal fasilitere ord.

Vi ser at man i musikkterapien har metoder innenfor og på tvers av de forskjellige kontekstene. I reseptiv musikkterapi er den aktive lyttingen viktigst (Wigram, Pedersen, & Bonde, 2002). Et eksempel på reseptiv metode er «Song Lyric Discussion» (Grocke & Wigram, 2007). Løset (2013) brukte denne metoden i masteroppgaven sin, der han forklarer hvordan klientene fikk dele sitt forhold til musikken i en lyttegruppe som de hadde parallelt med musikkterapeutene i en rusinstitusjon. En annen musikkterapeutilnærming innenfor reseptiv musikkterapi er «Guided Imagery and Music» (GIM). GIM er en musikalsk psykoterapi der klienten ser for seg bilder spontant mens han eller hun lytter til en innspilling av klassisk musikk samtidig som klienten deltar i en dialog med musikkterapeuten, som i dette tilfellet fungerer som en guide. Her er samtale, ved siden av lytting, en stor del av musikkterapitimen (Abrams, 2016). Jeg presenterer disse musikkterapeutiske tilnærmingene for å gi en forståelse for hvordan samtale er et gjennomgående element i de ulike tradisjonene, enten det er fravær eller tilstedeværelse av den. Jeg ønsker derimot å begrense oppgaven min til å ha en humanistisk og samfunnsterapeutisk tilnærming, slik jeg har erfart at praksisene mine på de ulike institusjonene og programmene har vært knyttet til her i Norge. I tillegg vil jeg trekke inn noen aktuelle musikkterapeutiske orienteringer som har utviklet seg i den norske musikkterapien som deler mange av de samme verdiene og prinsippene.

Norsk musikkterapi tradisjon er særlig forankret i et humanistisk grunnsyn (Ruud, 2008). Ruud (1979, s. 34) har definert musikkterapi som «bruk av musikk til å gi mennesker nye handlemuligheter». Relevant til de humanistiske prinsippene skriver Rolvsjord (2008) om «empowerment», og at det å styrke sterke sider og dyrke egenskaper som blant annet kan gjøre at en klient føler mestring og kontroll over eget liv, er en viktig del av terapien. I Norge har det på både studiet og i praksis blitt mer vanlig å bruke en tradisjon som er ressursorientert med en mer samfunnsmusikkterapeutisk tilnærming, som i større grad tar med samfunnskonteksten rundt klienten og utvider fokus fra den terapeutiske prosessen til også å inkludere klientens deltakelse i samfunnsinstansene utenfor musikkterapirommet (Stige & Aarø, 2012).

Denne oppgaven vil altså posisjonere seg i en humanistisk og samfunnsmusikkterapeutisk tilnærming til musikkterapi fordi det er innenfor denne tradisjonen med det humanistiske grunnsynet jeg ønsker å undersøke samtaleperspektivet nærmere. Musikkterapeuter i fengsel

jobber også ofte på en måte som hører hjemme innenfor den humanistiske og samfunnsmusikkterapeutiske tradisjonen, noe jeg går nærmere inn på i teorikapitlet. Jeg vil også se på studier, rapporter og litteratur tilknyttet kriminalomsorgen og innsattes levekår for å danne et mer helhetlig bilde av de innsatte som musikkterapeutklienter.

På musikkterapistudiet lærer vi om mange ulike musikkterapiteknikker der det kan være tilstedeværelse av samtale, som for eksempel i improvisasjon, sangskrivning (Grocke & Wigram, 2007), samspill (Krüger, 2008) og musikkassistert tale (Tomaino, 2012). I undervisningen på studiet og i litteraturen er det ikke like mye å finne om samtale og samtaleteknikker i musikkterapien, derfor ønsker jeg å finne ut mer om hvordan musikkterapeuter forholder seg til samtale som fenomen. Erfaringene mine med at samtale og musikk ofte kan gå hånd i hånd får meg til å tenke at det er viktig å utforske hvordan musikkterapeuter stiller seg til samtale som foregår utover de musikalske elementene, hvor mye de vektlegger den og om de bevisst støtter seg til spesifikke samtaleteknikker. Legger de mye av seg selv og sin egen personlighet i samtale eller tenker de over noen spesielle måter å møte mennesker i samtale på? Jeg ønsker å blant annet se på hvilke forskjeller og likheter det er mellom hvordan musikkterapeuter i to ulike mannsfengsler tar i bruk samtale, og hvordan det kan påvirke musikkterapien med tanke på relasjonen musikkterapeuten og klienten har seg imellom. Musikkterapeuter, spesielt om de jobber i to forskjellige typer fengsler, kan ha forskjellig tilnærming til samtale og samtaleteknikk som kan være spennende å lære av. Jeg håper med denne studien at musikkterapeuter kan få et bredere syn på samtale og bli inspirert til å ha et enda rikere repertoar å møte klientene med. Med tanke på at vi får muligheten til å jobbe i så mange ulike felt, og med mange forskjellige mennesker, kan det være viktig at man er fleksibel og imøtekommende, samtidig som at man klarer å ha gode retningslinjer for samtale uansett hvilket utgangspunkt eller utfordringer klienten har. Jeg tror at det for noen klienter kan være veldig viktig å bli møtt med en profesjonalitet og forståelse som får uttrykk i samtale, så jeg ser et behov for et sterkere fundament rundt bruk av samtale i musikkterapifeltet.

Jeg vil presentere noen samtaleteknikker som er relevante for terapeutisk arbeid i fengsel i teoridelen av oppgaven. Her ønsker jeg også å se på litteratur fra musikkterapi og andre felt

innenfor helse for å se hvordan relasjon og samtale forklares der, i takt med hvordan prosjektet utvikler seg med tanke på datainnsamling, analyse og litteratursøk

1.3 Problemstilling

Hovedproblemstillingen min er «hvordan bruker to musikkterapeuter samtale med innsatte i forbindelse med musikkterapi i mannsfengsel?». På grunn av oppgavens størrelsesbegrensninger, muligheter for rekruttering av deltakere og grad av effektivitet og muligheter når det gjelder gjennomføring av prosjektet, valgte jeg å kun ta for meg mannsfengsel og ikke kvindefengsel i denne studien. Det blir lagt vekt på kjønnsroller underveis der det er naturlig at det blir tatt opp. Jeg valgte denne problemstillingen fordi jeg tror at et innblikk i hvordan samtale blir brukt i musikkterapi i fengsel kan åpne opp for forståelsen for hva slags påvirkning og betydning den kan ha for en klient, samt gi grunnlag for diskusjon og tolkning for videre praksis og undervisning.

Jeg tror denne problemstillingen også kan være en måte å gi musikkterapeuter et ekstra tilnæringsperspektiv utover det musikalske hos klientene og muligens motivasjon til å utforske dette videre. Ved å ha et mer bevisst forhold til samtale og hvordan bruke denne i sammenheng med det musikalske, vil det kanskje kunne gi klienten enda mer utover det vi kan tilby via det musikalske. Samtidig kan man føle seg mer rustet for ulike situasjoner som kan oppstå og hvordan man kan veilede og gi retningslinjer ved ulike utfordringer. Med tanke på de individuelle forskjellene hos klientene innenfor de forskjellige feltene kan det være betryggende å ha en verktøykasse utover de musikalske elementer og utstyr. Ved å ha et ekstra fokus på samtale, kan det bidra til en god måte å kommunisere på verbalt de gangene anledningen stiller krav til det eller byr seg. Ulike faktorer som teknikker og relasjon i en terapeutisk setting kan gå hånd i hånd og være overlappende, og det kan derfor være nyttig å se på disse i sammenheng med hverandre (Lambert & Barley, 2001). Med utgangspunkt i praksisene mine og egne erfaringer fra musikkterapifeltet har det å kunne tilrettelegge for god dialog under musikkterapitimene virket å ha stor betydning for de ulike terapeutiske prosessene som foregår og til relasjonen mellom klient og terapeut. Egan (1986) er en av de som poengterer at terapeuten behøver kunnskap og evnen til å fasilitere dialogen mellom terapeut og klient for å kunne forstå

klientens opplevelse av terapien, og ha en terapeutisk tilstedeværelse. Dette, og andre perspektiver på samtale og musikkterapi er noe av det jeg vil se nærmere på i oppgaven.

1.4 Begrepsavklaringer

Det er ulike måter man kan definere samtale på, og ulike aspekter som inngår i bruk av samtale. Hensikten med denne oppgaven er å se på samtale mellom musikkterapeuter og innsatte i et helhetsperspektiv. Derfor vil jeg definere samtale som den verbale samtale som foregår mellom musikkterapeut og innsatte i både organiserte settinger som en musikkterapitime, men også uformelle sammenhenger i forbindelse med dette, som for eksempel i pausene. Jeg vil gå nærmere inn på samtale i teorikapitlet. Der vil jeg også kontekstualisere musikkterapi i denne oppgaven, ellers vil jeg forklare og posisjonere andre begreper når de dukker opp underveis i teksten.

1.5 Rammen for litteraturgjennomgangen

Før jeg begynte å samle inn data gjorde jeg litteratursøk i databasene til Oria, Google Scholar, Springer Link, JSTOR, SAGE journals og Taylor & Francis Online. Jeg fant også litteratur ved å søke gjennom referanser i de bøkene og artiklene som var relevante til temaet mitt. Siden jeg fulgte en hermeneutisk tradisjon med en abduktiv tilnærming, gjorde jeg flere søk underveis i skriveprosessen ettersom litteratur og funn fra fokusgruppeintervjuet kom opp og ledet meg dypere og videre inn i litteraturen. Jeg brukte ulike variasjoner og kombinasjoner av søkeordene «musikk», «musikkterapi», «fengsel», «innsatt», «kriminalomsorgen», «samtale», «relasjon», «samtaleteknikk», «kvalitativ», «fokusgruppe», «intervju», «motiverende», «kode», «analyse», «verbal», «metode», «transkribere», «prosessere», «kjønn», «menn», «hermeneutikk», «abduktiv», «helse» og «identitet», på norsk, svensk, dansk og engelsk og brukte dermed også tekster på disse språkene. På de områdene der det var naturlig å presentere ny litteratur, sørget jeg for å prioritere det nyeste over det gamle. Et eksempel på et slikt sted er der jeg presenterer rapportene om innsattes levevilkår, der jeg valgte å bruke de to nyeste rapportene jeg fant framfor de litt eldre. Dette valget tok jeg nettopp fordi kriminalomsorgen og samfunnet er i konstant utvikling, og jeg vil at studien skal være så relevant og tilpasset til hvordan de innsatte har det i dag.

1.6 Disposisjon

I neste kapittel skal jeg etablere det teoretiske grunnlaget for oppgaven, og kommer derfor til å presentere kriminalomsorgen i Norge og vise til studier rundt innsattes levekår og helse. Deretter vil jeg redegjøre for musikkterapi i kriminalomsorgen og se nærmere på samtale i musikkterapikonteksten. Etter det vil jeg gi en grundig beskrivelse av metode og refleksjoner rundt dette, og gå gjennom de ulike stegene i prosessen om blant annet innsamling og analyse av data. Så vil jeg presentere funnene mine og følge dem opp i det påfølgende kapittel der jeg diskuterer hva jeg har funnet og stiller dette opp mot teori. Til slutt vil jeg også reflektere rundt studiens begrensninger og implikasjoner for videre praksis og forskning.

2 Teori

For å sette grunnlaget for hvordan jeg vil utforske problemstillingen min vil jeg nå presentere teoretisk materiale fra kriminalomsorgen i Norge, den musikkterapeutiske konteksten i fengsel og samtale i musikkterapi.

2.1 Kriminalomsorgen

«Kriminalomsorgen skal gjennomføre varetektsfengsling og straffereaksjoner på en måte som er betryggende for samfunnet og som motvirker straffbare handlinger. Det skal legges til rette for at lovbrytere kan gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster.»

(Kriminalomsorgen, 2018b)

For mennesker under kriminalomsorgen legges det vekt på følgende punkter:

- Hurtig iverksettelse av straffegjennomføring og varetekt
- Bedre tilrettelegging for en kriminalitetsfri tilværelse etter gjennomført straff
- Trygghet under straffegjennomføring og varetekt
- Effektiv drift
- En kunnskapsbasert kriminalomsorg

Kriminalomsorgen følger også disse humanistiske prinsippene:

- Et humanistisk menneskesyn
- Prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling
- Prinsippet om at domfelte har gjort opp for seg når straffen er sonet
- Normalitetsprinsippet

(Kriminalomsorgen, 2018b)

Et fengsel er på mange måter et lukket samfunn og derfor legges det vekt på åpenhet og innsyn. Fengselsstraff skal være en berøvelse eller innskrenking av frihet, samtidig som man utøver humanitet, rettssikkerhet, likebehandling og bevarer de grunnleggende menneskerettighetene.

I Norge i 2018 var det 38 fengselsenheter med 64 operative fengsler med forskjellig sikkerhetsnivå – høyere og lavere. I tillegg finnes det overgangsboliger. Per juni 2018 var det rundt 3500 innsatte som sonet en straff i norske fengsler. Det finnes egne fengsler eller fengselsavdelinger tilrettelagt kvinner, og så langt det lar seg gjennomføre skal de sone der. (Kriminalomsorgen, 2018c)

I de ulike fengslene er det forskjellige tilbud om aktiviteter eller arbeid. Alle innsatte utenom varetektsinnsatte har aktivitets- eller arbeidsplikt, og kriminalomsorgen plikter å tilpasse fritidsaktivitetene til de innsattes behov og sørge for at det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Av de ulike aktivitetstilbudene man har i fengsel utgjør arbeidsdriften omtrent 75%. Utenom arbeid er skole, opplæring eller deltakelse i endringsprogrammer andre tiltak som tilfredsstillende aktivitetsplikten. På denne måten får de innsatte ta del i sysselsetting, gjennomføre en normal arbeidsdag, få opplæring og samvær med andre. Dette mener kriminalomsorgen er vesentlig for å være selvhjelpen og for integreringen i samfunnet (Kriminalomsorgen, 2018a).

2.1.1 Innsattes levekår

For å forstå de innsattes situasjon bedre valgte jeg å sette meg inn i innsattes levekår og helse. Det har blitt gjort undersøkelser rundt innsattes levekår, og videre vil jeg presentere to av undersøkelsene.

Den første undersøkelsen er en fafo-rapport utført på oppdrag av Sosial- og helsedirektoratet og Justisdepartementet mellom 2002 og 2004 (Friestad & Skog Hansen, 2004). De tok utgangspunkt i levekårskomponenter som helse, sysselsetting, økonomiske ressurser, utdanning, boligforhold og sosiale relasjoner. Rapporten forklarer levekår som individets tilgang på ressurser som de kan anvende på ulike arenaer for å bevisst styre og kontrollere livsvilkårene sine (Friestad & Skog Hansen, 2004, s. 9). 260 mannlige og kvinnelige innsatte ble intervjuet i strukturerte personlige intervjuer for å se nærmere på innsattes generelle levekår og samtidig se dette i sammenheng med problemer knyttet til rusmisbruk og psykiske plager. Oppsummeringen av studien lyder som følger:

- To tredjedeler av de innsatte har hatt en oppvekst preget av ett eller flere alvorlige problemer.
- Tre av ti hadde vært i kontakt med barnevernet før de fylte 16 år, og like mange har opplevd at andre i familien har sittet i fengsel.
- De innsatte har lav utdanning, utdanningsmønsteret er nærmest motsatt av hva det er i befolkningen for øvrig. Fire av ti har ungdomsskolen som lengste fullførte utdanning. Veldig få har utdanning utover videregående skole.
- De innsatte har svak tilknytning til arbeidsmarkedet, kun tre av ti var i arbeid på fengslingstidspunktet. Ved siden av arbeidsinntekt var sosialhjelp og kriminalitet de hovedinntektskildene som ble oppgitt av flest.
- Fire av ti befinner seg under fattigdomsgrensa, og de innsatte har generelt langt lavere bruttoinntekt enn befolkningen for øvrig. Samtidig har et stort flertall gjeld, mange av dem på grunn av idømte bøter og erstatning.
- En tredjedel av de innsatte er bostedsløse.
- Mange innsatte sliter med dårlig helse. Halvparten har en eller flere kroniske sykdommer, og de er i langt høyere grad enn befolkningen ellers plaget med psykiske problemer.
- Seks av ti innsatte er rusmisbrukere. For majoriteten dreier dette seg om blandingsmisbruk. Kvinnene er mer rusbelastet enn mennene. Jo tyngre misbruket er, desto større er følgeskader knyttet til dårlig helse, manglende familietilknytning og dårlig økonomi.
- Over halvparten av de innsatte har barn, og et flertall av disse har kontakt med barna ukentlig eller oftere.
- Innsattes levekårssituasjon er særlig vanskelig fordi den er preget av opphopning av levekårsproblemer; tre fjerdedeler har problemer på to eller flere levekårsområder. Opphopningen av levekårsproblemer henger sammen med innsattes oppvekstforhold: jo flere oppvekstproblemer, desto vanskeligere levekår som voksen.
- Vellykket reintegrering i samfunnet kan ikke sikres gjennom enkelttiltak, men må ta utgangspunkt i en helhetlig forståelse av marginaliseringens omfang i denne gruppen. (Friestad & Skog Hansen, 2004, s. 6)

Rapporten viser at innsattes levekår ofte kan være preget av lav tilknytning til arbeidsmarkedet, lite skolegang, psykiske lidelser, fattigdom og ensomhet. Den forteller også at for å få en vellykket reintegrering i samfunnet, er det viktig å se på helheten rundt de innsattes levevilkår og ikke bare jobbe med enkelttiltak.

Den andre undersøkelsen er en rapport fra Revold (2015) for Statistisk sentralbyrå (SSB), og der sammenliknes innsattes levekår i fengslene med den tilsvarende gruppen i resten av befolkningen. Rapporten viser til livene til de innsatte før og under soningen, samt planene etter løslatelse (Revold, 2015). De brukte mennesker fra den øvrige befolkningen med like demografiske kjennetegn som referansegrupper. Rapporten viser mye av det samme som fafo-rapporten, at sammenliknet med grupper det er naturlig å sammenlikne med har mange innsatte hatt en vanskelig oppvekst, har lavere utdanning, færre er i arbeid og det er mer fattigdom, helseproblemer og rusproblemer. I tillegg viser rapporten også at de fleste innsatte er menn der flertallet er under 40 år, og at innsatte i større grad enn referansegruppen har vært aleneboende og hatt dårligere levekår. Også relevant for problemstillingen min er det rapporten forteller om innsattes relasjoner til andre mennesker. Rapporten forteller nemlig at fire av ti mangler noen de kan snakke med i fengselet, og en like stor andel har ikke fått besøk de siste tre månedene. De innsatte har mindre tillit til at folk vil behandle dem rettferdig og er til å stole på. De fleste innsatte har venner og familie de kan snakke med eller få hjelp av, men det er fortsatt mange innsatte som ikke har noen nære kontakter (Revold, 2015).

Det at utbredelsen av mentale helseproblemer er høy i fengsel også på verdensbasis blir poengtert i en artikkel om gruppemusikkterapi for innsatte (Chen, Hannibal, Xu, & Gold, 2014). De viser til studier fra andre land som Storbritannia, Kina og USA som rapporterer at store andeler av innsatte har mentale helseproblemer og at elementer som isolasjon og stress kan forverre problemene. Andre undersøkelser bekrefter også at isolasjon kan ha skadelige effekter ifølge fafo-rapporten (Friestad & Skog Hansen, 2004).

I en artikkel fra Courtenay (2003) som studerer menns og gutters helse ser man at når det gjelder mental helse er det langt færre menn enn kvinner som oppsøker psykologisk hjelp. Courtenay (2003) nevner dessuten også en studie som viser at en av fire menn i USA helst venter så lenge

som mulig før de oppsøker lege eller er bekymret for helsa si (Sandman, Simantov, & An, 2000). Etter å ha etablert studier og litteratur rundt innsattes levekår og helse vil jeg videre legge fram et teoretisk grunnlag for musikkterapi og samtale.

2.2 Samtale i musikkterapi

Her vil jeg legge fram musikkterapi og samtale i en kontekst som rommer musikkterapi i mannsfengsel. Først vil jeg presentere de musikkterapeutiske perspektivene som er relevante for arbeid i fengsel og som jeg ønsker å bruke som grunnlag før jeg går nærmere inn på samtale og samtale i musikkterapi.

2.2.1 Humanistisk perspektiv på musikkterapi

Gjennom tidene har musikkterapi blitt definert på mange ulike måter. En sentral målsetting som ofte går igjen i de mange definisjonene er det å jobbe mot en bedre helse. Her er et eksempel på en definisjon som prøver å dekke musikkterapifeltet på generell basis:

“Music therapy is a systematic process of intervention wherein the therapist helps the client to promote health, using music experiences and the relationships that develop through them as dynamic forces of change.”

(Bruscia, 1998, s. 20)

For å supplere det jeg skrev om musikkterapi i innledningen, vil jeg gi en kort presentasjon om hvilken agenda humanistisk perspektiv på musikkterapi har. Ruud (2008) forklarer at man ved et humanistisk perspektiv på musikkterapi prøver å skape en behandling som forstår mennesket ut fra sin egen kontekst, historie, kultur og sosiale sammenheng, og ikke redusere mennesket til et objekt. For mennesker som mottar behandling i form av utredninger og diagnostisering skal musikkterapi være en arena der klienter blir lyttet til og opplever tillit og tilstedeværelse fra musikkterapeuten. Han forklarer videre at mennesker ikke behandles med musikk, men at blant annet det å ha en felles musikkopplevelse sammen med musikkterapeut kan være nyttig, og derfor blir relasjonen dem imellom naturligvis viktig. Musikkterapeutens oppgave blir da å møte klienter med empati og forventninger om gjensidighet (Ruud, 2008). Likeverdigheten i relasjonen og intensjonen om at både musikkterapeut og klient har mulighet til å påvirke

samspeillet poengteres også som viktig i relasjonell musikkterapi av Trondalen (2008). Om både klient og musikkterapeut har deltatt i en musikalsk opplevelse kan det resultere i at man bruker samtale for å snakke om musikkopplevelsen (Trondalen, 2008). Innenfor det humanistiske perspektivet kan man også se på musikk som et middel for å produsere metaforer og assosiasjoner. På samme måte som at språk kan bli brukt for menneskelig endring, kan man anvende og utforske disse musikalske opplevelsene i terapi. Kommunikasjon og relasjon blir derfor vektlagt innenfor denne tradisjonen (Ruud, 2008). De humanistiske verdiene reflekteres i flere musikkterapeutiske orienteringer som har oppstått i norske kontekster, som for eksempel i den ressursorienterte tilnærmingen til musikkterapi (Rolvjord, 2008), empowerment-filosofien (Rolvjord, 2008, s. 127) og relasjonell musikkterapi (Trondalen, 2008). Det vises også i akronymet «PREPARE» (figur 1), der Stige og Aarø (2012, s. 18) går gjennom forskjellige kvaliteter for samfunnsmusikkterapi, som jeg skal gå nærmere inn på i neste avsnitt.

2.2.2 Samfunnsmusikkterapi

En av de første til å definere samfunnsmusikkterapi var Kenneth Bruscia:

«In Community Music Therapy, the therapist works with clients in traditional individual or group music therapy settings, while also working with the community. The purpose is twofold: to prepare the client to participate in community functions and become a valued member of the community; and to prepare the community to accept and embrace the clients by helping its members understand and interact with the clients.»

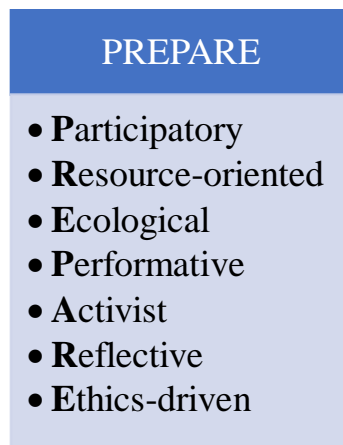
(Bruscia, 1998, s. 237)

Her forklares samfunnsmusikkterapi som noe som foregår på individnivå og samfunnsnivå. Agendaen bak er å forberede en klient til å bli et fullverdig medlem av samfunnet. I denne definisjonen ser vi et økologisk og systemisk perspektiv på samfunnsmusikkterapi, men som Stige (2008) poengterer i sin artikkel om samfunnsmusikkterapi så trenger man ikke nødvendigvis se på samfunnsmusikkterapi i en kontekst som innebærer å flytte individ til samfunn. Deltakelse, samarbeid og de felles opplevelsene som kan skje gjennom musikkterapien gjør at samfunnsmusikkterapi kan forstås som en interesse for relasjonen mellom samfunn og individ. Gjennom samfunnsmusikkterapi kan musikk og musisering hjelpe mennesker å finne

deres stemme både bokstavelig talt og metaforisk. Det kan blant annet gi en følelse av å være velkommen, respektert og skape aksept, glede og sosiale broer (Stige, Ansdell, Elefant, & Pavlicevic, 2010).

Stige og Aarø (2012) viser gjennom akronymet «PREPARE» (figur 1) de ulike kvaliteter som gjenkjenner samfunnsmusikkterapi:

Figur 1.



(Stige & Aarø, 2012, s. 18)

Denne figuren presenterer blant annet hvordan prosesser innenfor samfunnsmusikkterapi gir inkludering og deltakelse, og at man samarbeider med musikkterapeut og er likeverdige deltakere i denne prosessen. Det tar utgangspunkt i deltakernes ressurser og styrker – både personlige, sosiokulturelle og materielle. Dette beskrives også av Rolvsjord (2008) i hennes artikkel om ressursorientert musikkterapi, som har mye til felles med samfunnsmusikkterapi. I denne tradisjonen anses det som like viktig å stimulere klientens ressurser og styrke de sterke sidene deres, som det er å se på sykdomsbildet diagnostisk når det gjelder for eksempel lindring av symptomer og kurering av sykdom. Det ligger også et etisk grunnlag i bunnen for hvordan man arbeider og forsker samfunnsmusikkterapeutisk som følger verdiene til menneskerettighetene, og det jobbes og fokuseres på helse, velvære, samfunn og musikk (Stige & Aarø, 2012).

I forbindelse med et ressursorientert perspektiv synes jeg også det er naturlig å trekke fram empowerment-filosofien. Empowerment foregår i samspillet mellom individ og samfunn og forstås som et individs kontroll over de ressurser som det har tilgang til og bruk av disse. For ved denne selvbestemmelsen og myndiggjøringen, vil man være bedre rustet til å realisere og gjøre det man selv ønsker med livet sitt. Dette kan musikkterapi være med på å fremme, ved at man i motsetning til å fokusere på problemer og sykdom, ser på styrker og ressurser til klienten (Rolvsvjord, 2008).

2.2.3 Musikkterapi i kriminalomsorgen

Her vil jeg presentere studier og litteratur om musikkterapi med innsatte som viser at tilnærmingen til, og mange av prinsippene i arbeid med denne målgruppen, går innunder den humanistiske og samfunnsmusikkterapeutiske tradisjonen.

I kriminalomsorgen i Norge har vi et musikktilbud for innsatte som heter «Musikk i fengsel og frihet» (MIFF). Fengslene inkluderer musikktilbud på ulike områder, og ved soningsstedene samarbeider blant annet MIFF med fritidstilbudet i fengslene. MIFFs ressursenter bidrar med faglig veiledning i de fengslene der musikktilbudet er tilknyttet skoletilbudet (Musikk i fengsel og frihet, 2019). Det startet opp i Oslo av musikkterapeut Venja Ruud Nilsen og fritidsleder Benthe Hagesæther Scheel i Bredtveit fengsel i 1991, og har spredd seg til flere soningssteder rundt i landet siden den gang. Det ligger under Studieforbundet og får støtte av blant annet Justisdepartementet, Helse- og sosialdirektoratet og Kulturdepartementet (Musikk i fengsel og frihet, 2017). MIFFs agenda er å gjøre innsatte rustet til å beherske og mestre livet etter fengsel (Ruud Nilsen, 1996). Programmet består av en tretrinnsmodell:

Trinn 1: Musikktilbud mens de innsatte soner i fengsel

Trinn 2: Musikktilbud etter soning

Trinn 3: Musikktilbud som fritidsinteresse – drevet på eget initiativ

(Ruud Nilsen, 1996, s. 114)

En av målsettingene til MIFF er at de innsatte skal bruke musikk for å bli bevisst sine egne følelser, og utforske, beherske og endre disse. Utenommusikalske delmål er blant annet å bygge

opp den innsatte til å stole på seg selv og valgene sine, samt øke selvtillit og utvikle identiteten og selvbildet sitt i positiv retning (Ruud Nilsen, 1996). Tidligere deltakere forteller at tilbudet har vært viktig for dem, til hjelp for blant annet å kontrollere sinnet og finne fokus (Kriminalomsorgen, 2011). I masteravhandlingen til Tuastad og Ruus Finsås (2008) har de gjort en studie på deltakernes opplevelser i forbindelse med MIFF, og det å være medlem i et rockeband. Der presenterer de blant annet at deltakerne opplevde det som positivt å være en del av et samhold der de fikk støtte og trygghet til å kunne utvikle seg videre både musikalsk, sosialt og personlig. De poengterer at det å få empati, omsorg og ros fra de andre medlemmene i bandet (inkludert musikkterapeut(er) som medlemmer av bandet) gav deltakerne mye positivt. Ved å appellere til deltakernes identitet og lojalitetsfølelse som bandmedlem og ikke som kriminell, ser dette ut til å være viktige preventive elementer med tanke på å begå ny kriminalitet. (Tuastad & Ruus Finsås, 2008). I en evaluering av MIFF av Nesset (2004, s. 67) forteller en av musikkterapeutene at han skaper en likeverdighet i musikkterapien ved å «være en av gutta» i bandet, framfor å ha en lærerholdning overfor de innsatte. Slik blir relasjonen basert på samspill og musikk uten det maktforholdet man kunne fått om han hadde tatt på seg en lederrolle. Målsettingene og observasjonene fra MIFF viser at de samfunnsmusikkterapeutiske verdiene som likeverdighet, deltakelse og positiv bekreftelse rundt identitet er viktig. De viser også at musikkterapi kan være en arena der dette kan skje og utvikles videre.

Med utgangspunkt i det vi har lest fra rapportene om levekårene til innsatte, kommer det blant annet fram at mange har problemer med rus og mental helse. I artikkelen fra Chen et al. (2014) om gruppemusikk for innsatte, viser de til studier der musikkterapi har vist å forbedre mentale helseproblemer som depresjon, schizofreni og redusere depressive symptomer hos mennesker med rusproblemer. De viser også til at musikk kan være et sted å uttrykke seg på, spesielt for innsatte som ikke har like lett for å uttrykke seg verbalt. På denne måten kan en non-verbal musikalsk opplevelse motivere til å uttrykke seg og dele følelser, og at man kan gjøre dette via for eksempel improvisasjon (Chen et al., 2014). I en pilotstudie om musikkterapi for innsatte foreslår Gold et al. (2014) at det er potensial for at musikkterapi kan gi en positiv effekt for innsatte med angst. De så en forskjell etter bare noen få musikkterapitimer, men studien hadde en del begrensninger og kunne ikke si noe om effekt over tid. Det gir likevel en pekepinn på hvordan musikkterapi kan bidra hos denne målgruppen.

Informasjon og studier rundt innsatte menns mentale helse bringer meg videre til det Hjørnevik og Waage (2018, s. 10) diskuterer rundt «musical caring» i artikkelen «The prison as a therapeutic music scene», der de utforsker musikalske identiteter i musikkterapi og dagliglivet i en mannsfengselssetting. Noe av det Hjørnevik & Waage (2018, s. 10) fant i sin studie i forbindelse med mental helse hos menn er hvordan innsatte brukte musikk som en «technology of care», altså at musikken tilbød innsatte emosjonelle soner. Musikk åpnet altså opp for måter å vise omsorg og omtanke for andre, og dette motiverte innsatte til å delta i musikk, og dette kan igjen hjelpe innsatte med å utvikle seg og realisere seg selv (Hjørnevik & Waage, 2018). Funnene til Hjørnevik og Waage (2018) viser at musikken kan være en arena for de innsatte å hjelpe hverandre og jobbe med seg selv. Dette gir gjenklang hos Ruud (2006) når han beskriver hvordan han i arbeid med ungdom har sett viktigheten av at ungdommene får et alternativt selvbilde og en ny identitet ved deltakelse i musikkterapi. I stedet for å gi negative tilbakemeldinger på atferd som mange unge med atferdsvansker ofte får, kan man forme en annen identitet som deltaker som bidrar til et musikalsk produkt i samspill med andre. Dette diskuteres også av Ansdell (2005), der han foreslår at når man framfører musikk, kan dette også være en måte å framføre og vise identiteten sin på. Dette kan man se tilfeller av i musikkterapi i fengsel blant annet i studien til Tuastad og Ruus Finsås (2008, s. 66). Der forteller en innsatt at han har fått en ny identitet knyttet til musikk som «han som spiller», og at det er den identiteten han helst ønsker å bli møtt med av andre også.

Som vist ovenfor følger musikkterapeutisk arbeid i fengsel de humanistiske prinsippene om likeverd, selvutvikling og positiv identitet, og MIFFs tre steg viser spesielt at agendaen er å jobbe med en samfunnsmusikkterapeutisk tilnærming fra soning til frihet.

2.2.4 Samtale

Jeg vil i denne oppgaven se nærmere på både formell og uformell samtale som foregår mellom musikkterapeut og klient i musikkterapi i mannsfengsel. Den tar altså utgangspunkt i den verbale samtale mellom musikkterapeut og klient både før, under, imellom, etter og i forbindelse med musikkterapitimene. Jeg vil se nærmere på hvordan samtale kan spille en rolle i musikkterapien, om hvordan tilnærmingene til samtale kan foregå i form av for eksempel uformell prat, «verbal processing» eller spesifikke strukturer som samtaleteknikker. Først vil jeg presentere noen

tilnærminger utenfor musikkterapilitteraturen som omhandler samtale mellom klient og profesjonell hjelper.

Ohnstad (1998) skiller i en bok om samtale den dagligdagse samtale fra en profesjonell samtale og legger vekt på hva slags type relasjon som kan oppstå mellom to mennesker.

«Komplementære relasjoner» er relasjoner der man er gjensidig avhengig av hverandre som for eksempel lærer-barn-forhold og som ofte er framstilt som likeverdige. Hun anser at de ikke kan være helt likeverdige på grunn av maktposisjonen til den ene. På denne måten kan en klient være var overfor hjelper, fordi hjelperen er i en overordnet posisjon. For at partene skal kommunisere på en uproblematisk måte er det nødvendig at begge aksepterer dette forholdet. I «symmetriske relasjoner» stiller man likt med hverandre og partene er ikke gjensidig avhengige av hverandre. (Ohnstad, 1998, s. 19). Ohnstad (1998, s. 21) presenterer også «parallell relasjon», der makten kan ligge likt eller veksle mellom å være hos den ene eller den andre. Denne relasjonen er preget av at man bidrar på ulik måte i forskjellige situasjoner, og danner en relasjon som bytter på å være komplementær og symmetrisk. En annen viktig ting å tenke på når det gjelder klientsamtale er at den er avgrenset til et spesifikt rom og tid, og at det kan skape en kunstig relasjon (Ohnstad, 1998).

I en bok om samtaleteknikk skiller Zimsen (1993) mellom den profesjonelle samtale og samtale man har med egen familie og venner. I den profesjonelle samtale skal blant annet samtale være målrettet med klientens problemer i fokus. En hjelpers ord kan også bli pålagt en mening utover hjelperen som person, fordi hjelperen er i en rolle og kanskje del av en institusjon. På denne måten kan samtaler og veiledning ha en større verdi der klienten anser hjelperen som en fagmann (Zimsen, 1993). Hun legger også en ramme for hva som kan være hemmende for klienter som får hjelp og hva som kan fremme mottakelsen av hjelp. Hemmende faktorer kan være at klienten føler seg styrt eller kontrollert, irettesatt, manipulert eller at hjelperen bruker bestemte standardmetoder. Derimot kan en relasjon med felles søken etter kunnskap og problemløsning, gjensidig åpenhet, felles eksperimentering og følelse av frihet til egne følelser fremme mottakelse av hjelp (Zimsen, 1993, s. 83).

Et annet perspektiv som er relevant når det gjelder samtale mellom hjelper og klient er fra en bok om klinisk samtale (Villatte, Villatte, & Hayes, 2016). Noen av rådene for hvordan man kan hjelpe klienter om de sitter fast i forklaringen eller har problemer med å uttrykke seg under samtale, var at man kunne bruke analogier for å gjøre beskrivelsen mer konkret. Eksempler på dette var å vise en kroppslig holdning, tegne følelsen eller peke på en sang som beskriver det en føler (Villatte, Villatte, & Hayes, 2016). Denne ideen om å bruke sang som analogi leder meg over til å se på hvordan musikkterapi og samtale kan henge sammen.

2.2.5 Samtale i musikkterapi

Som jeg presenterte innledningsvis i oppgaven, har jeg, som mange andre før meg, oppdaget at det ikke har blitt skrevet så mye om samtale i musikkterapi. De ulike musikkterapeutiske tradisjonene har forskjellige grunnlag og utgangspunkt for samtale. I litteraturen ser man et skille mellom musikk *som* terapi og musikk *i* terapi (Bruscia, 1998). Mange av de som tar utgangspunkt i musikk som terapi mener at «verbal processing» ikke er nødvendig, og at det kan være skadelig for den terapeutiske tilnærmingen som er basert på musikken. De som derimot tar utgangspunkt i at man bruker musikk i terapi, mener at «verbal processing» er viktig for den terapeutiske prosessen (Garred, 2006, s. 148). I musikkterapitimer der verbal kommunikasjon og dialog er mulig, skriver blant annet Bruscia (1991, s. 18) at verbal kommunikasjon i musikkterapitimene kan være essensielt for noen klienter. Når musikkterapitimene inneholder samtale, er det ofte i forbindelse med eller en del av den musikalske opplevelsen som foregår. Det kan også være samtale rundt ulike følelser, situasjoner, spesifikke temaer eller hendelser som foregår i klientens terapi. Han poengterer også at samtale kan være mot sin hensikt med klienter som for eksempel er nonverbale eller som relaterer seg bedre til de nonverbale aspektene ved musikk (Bruscia, 1991, s. 18). Når det gjelder samtale i musikken skriver Bossius (2011) om det musikalske rommets betydning for identitet og helse, og at det aldri er nøytralt å snakke om musikk. For når vi snakker om hva vi hører på, spiller, synger eller hvordan musikkmaken vår er, snakker vi også om oss selv. Det henger sammen med hvem vi er og hvordan vi ønsker å framstå (Bossius, 2011).

For å se videre på musikk *i* terapi og musikk *som* terapi vil jeg trekke tråden tilbake til AOM og CMT. Når vi tar utgangspunkt i det jeg la fram tidligere i oppgaven der jeg sammenliknet bruk

av samtale AOM og CMT, sammenlikner Garred (2006) de to tradisjonene på litt forskjellige måter. I CMT kan verbal kommunikasjon brukes til for eksempel å danne rammen for timen eller gi tilbakemeldinger og motivere klienten, men at hovedfokuset er på musikk. Han skriver videre at dette også forklares av Aigen (1998), som skriver at man prøver å minimere bruk av verbalt språk for å kunne etablere en så sterk musikalsk interaksjon som mulig, med musikalsk begynnelse, slutt og overganger mens man bruker musikalske ressurser (Garred, 2006). Når det gjelder AOM skriver han på bakgrunn av dette følgende:

“In analytical Music Therapy, it is the programmatic content as such that becomes the central focus in the therapeutic process. Music serves basically to illustrate the chosen title or theme, and to serve as a material from which unconscious psychic conflict material may be extracted, *through verbal translation*”
(Garred, 2006, s. 160)

Med dette synspunktet har ikke musikken nødvendigvis noen mening utover det man kan trekke ut og tolke i samtale (Garred, 2006).

For å forstå samtale i musikkterapi bedre vil jeg utforske nærmere hvordan musikken og musikkterapeuten kan tilrettelegge for samtale. I en artikkel om «affektiv inntoning» i forbindelse med improvisasjon i musikkterapi med en deltaker med spiseforstyrrelser (Trondalen & Skårderud, 2007), diskuterer de blant annet dette. Affektiv inntoning beskrives av Stern (2010) som en form for imitering av hva en annen person føler. Det blir en respons på følelsen den andre person kommuniserer, ikke hvordan personen agerer (Stern, 2010, s. 241). Trondalen og Skårderud (2007) skriver at for å kunne gi en forbindelse mellom kropp og sinn, kan det være viktig med en musikalsk opplevelse som inkluderer affektiv inntoning etterfulgt av «verbal processing». På denne måten kan man tenke at musikalske narrativer som er basert på ekte erfaringer kan bidra til å gi semantisk mening, som igjen støtter vekst i symbolikken (Trondalen & Skårderud, 2007). Dette resonnerer også i en doktoravhandling av Paulander (2011) der både musikkterapeuter og deltakere innenfor tre forskjellige musikkterapeutiske kontekster ble intervjuet om blant annet hvordan de opplevde musikkterapien. I den forbindelse kommer det

fram fra klientperspektiv at noen ønsker å bruke samtale for å kunne tolke og forstå opplevelsene de får under musikkterapien.

Garred (2006) forklarer at det å dele et sterkt musikalsk øyeblikk er noe som kan føre til en spesiell relasjon som kan øke klientens kapasitet til å relatere med andre. Det som kan trekkes fram i denne forbindelse er det Garred (2006) utdyper om det han kaller den «bipolare» relasjonen fra musikkterapeutens side, der han diskuterer Bubers (1970) tanke om «embracing». Terminologien «embracing» handler om at musikkterapeuten ikke bare ser situasjonen fra sitt eget perspektiv, men også hvordan klienten opplever og føler det. Musikkterapeuten har i oppgave å blant annet tenke over hvordan det hen sier kan påvirke klienten. Og så lenge klientens prosess og ikke terapeutens er i fokus, vil ikke relasjonen være helt balansert, selv om den likevel er basert på gjensidighet (Garred, 2006, s. 222). Garred skriver derimot at Friedman (1994) argumenterer for at det kan forekomme en fullverdig relasjon mellom klient og terapeut i korte drag. Når utgangspunktet for musikkterapien er en klients problematikk, vil relasjonen ikke bli betraktet som helt gjensidig. Derimot kan de øyeblikkene og stundene der relasjonen er likeverdig og gjensidig være så sterke at det kan gi et gjennombrudd i terapien (Garred, 2006).

På studiet lærer vi mye om relasjon og hvilke måter vi, som musikkterapeuter, kan jobbe for å fremme tilfriskning og positiv utvikling for klientene våre. Et eksempel på en samtaleteknikk vi har lært om på studiet er «reflective listening» som stammer fra Carl Rogers, og har blitt brukt på flere arenaer (Sundararajan, 1995). Carl Rogers er en av grunnleggerne for den humanistiske tilnærmingen til psykologi og utviklet metoden «client-centered therapy» (Becker, 2011). Vi lærte at terapeuten skal bruke empati for at klienten skal føle seg hørt, forstått og validert. Man skal med denne teknikken unngå å si egne meninger og gi råd, men i stedet bruke blant annet parafrafer, bekreftelse, oppsummering og refleksjon rundt mening (Chen & Giblin, 2002).

En annen samtaleteknikk vi har lært om på studiet, som også blir brukt i fengsler (Dahl, 2008), er «motiverende intervju». «Motiverende intervju» eller «motiverende samtale» ble utviklet av psykologene Miller & Rollnick. Denne metoden er basert på Carl Rogers' teori om at vi alle handler ut fra vår egen overbevisning. Den er derfor mer rettet mot klientens oppfattelse enn mot klientens atferd og vaner, og at refleksjoner rundt dette skal motivere til atferdsendring (Mabeck,

2005). Mabeck (2005) skriver også at et motiverende intervju ikke kan gjennomføres uten å bruke «reflective listening», og at man reflekterer både verbalt og nonverbalt på det klienten uttrykker med både ord og uttrykk. Man skal møte klienten med en positiv holdning og innstilling, og stimulere klienten til å selv finne løsninger på problemene sine (Mabeck, 2005). Terapeuten søker å få til denne atferdsendringen ved å finne fram til klientens motiv og grunner for livsendring (Bagøien, 2013). Forskning har vist at to sesjoner med motiverende intervju kan redusere hyppighet av rusmisbruk gjennom to år ifølge oppfølgingen de hadde etter to år hos pasienter med rusmisbruk som var lagt inn på psykiatriske institusjoner (Bagøien, et al., 2013).

Det teoretiske grunnlaget for oppgaven tar utgangspunkt i innsattes mentale helse og levekår i Norge og teori rundt musikkterapi i kriminalomsorgen. Musikkterapi i kriminalomsorgen i Norge følger mange av prinsippene fra et humanistisk perspektiv, og har det veletablerte prosjektet «MIFF» som blant annet jobber samfunnsmusikkterapeutisk. For å kunne knytte dette til samtale presenterte jeg perspektiver på samtale innenfor helsefeltet og musikkterapi. Jeg vil ta utgangspunkt i dette teoretiske grunnlaget i kombinasjon med studien min for å se på alt i en helhetlig kontekst i drøftingen, men først vil jeg redegjøre for metode og deretter presentere funn.

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg gå grundig gjennom valg av metode og refleksjoner rundt de stegene i prosessen som studien omfatter.

3.1 Bakgrunn for valg av metode

Dette er en eksplorativ studie der jeg ønsker å se nærmere på hvordan musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i fengsel. Dette går derfor under kvalitativ forskning der blant annet menneskers erfaringer, tanker, motiver og opplevelser blir studert, sammen med mening, betydning og nyanser av hendelser innenfor en gitt kontekst (Malterud, 2011). Med tanke på at jeg ønsket å finne ut hvordan musikkterapeuter i mannsfengsel bruker samtale med klientene sine, fant jeg ut at jeg skulle se på problemstillingen ved å gjennomføre intervju med musikkterapeuter med erfaring fra dette feltet. Det er begrenset hvor mange musikkterapeuter som jobber med dette i Norge, derfor så jeg for meg at det var mest realistisk å klare å rekruttere to erfarne musikkterapeuter. Da det sto mellom å bruke semistrukturert intervju og fokusgruppeintervju valgte jeg det siste av flere grunner. Den ene grunnen var at deltakerne jeg ønsket å rekruttere jobbet i fengsler med forskjellig grad av sikkerhet, og jeg tenkte med dette at en diskusjon rundt ulikhetene og hvordan det kan spille inn på samtale kunne være interessant. Dette ville også kunne gi et bredere overblikk siden det innebar to forskjellige institusjoner innenfor samme kontekst. Når man skal bruke fokusgruppe som metode ønsker man at dynamikken mellom informantene skal lede til andre nyanser av informasjon enn det man ville hatt om man skulle intervjuet individuelt (Malterud, 2012).

Samtale kan være utfordrende å forske på via observasjon, fordi forskers tilstedeværelse kan påvirke stemningen og atmosfæren (Malterud, 2011). Derfor valgte jeg å gjennomføre et fokusgruppeintervju med to musikkterapeuter og deres opplevelse av samtale med klientene sine, der målet var at dataen jeg samlet inn sammen med teori ville kunne gi tilstrekkelig med informasjon til å gi en rik diskusjon rundt problemstillingen min.

3.2 Fokusgruppeintervju som metode

Fokusgruppeintervju er et slags strukturert gruppeintervju der forsker/moderator leder en gruppe til å diskutere spesifikke temaer av forskningsinteresse. Det har som regel en uformell setting, og

det er ofte lagt opp til at gruppeintervjuobjektene kan supplere med egne innspill og tema. Denne metoden kan være nyttig for å blant annet diskutere tema og sette fokus på forbedring og vil i mange tilfeller få fram annen informasjon enn ved enkeltintervjuer (Krumsvik, 2014). Ifølge Malterud (2012) er det mange fordeler ved at gruppen er homogen og variert, blant annet at gruppedynamikken blir styrket og assosiasjonseffekten øker, samtidig som man kan få en innholdsrik og bred diskusjon om tema på grunn av spennet av deltakere som kan gi nyanser i dataen. Dette hadde jeg som utgangspunkt da jeg rekrutterte musikkterapeuter i forskjellige fengsler med ulik sikkerhetsgrad.

Anbefalingene for antall deltakere i en gruppe har variert gjennom tidene. Tidligere har det blitt anbefalt åtte–tolv deltakere på grunn av de gruppedynamiske prinsippene, mens videre har man sett fokusgruppeintervjuer nede i fire–seks deltakere (Malterud, 2012). Som regel anbefaler Malterud (2012) fem–åtte deltakere på grunn av eventuelle frafall eller omplassering av deltakere i ulike grupper. I Norge er musikkterapi i fengsel et lite felt, og det er ikke så mange som jobber eller har jobbet med musikkterapi i fengsel. På grunn av den naturlige begrensningen i antall potensielle deltakere måtte jeg planlegge oppgaven på en realistisk måte. I rekrutteringsfasen sørget jeg for at valget av deltakere ikke ville være problematisk å kunne gjennomføre både når det gjaldt ønske om å bli med, nyanser i dataen, tidspunkt og geografiske utfordringer. På grunnlag av dette bestemte jeg meg for at det passet best å rekruttere to informanter. Jeg valgte likevel fokusgruppeintervju framfor semistrukturert «en-til-en»-intervju slik at musikkterapeutene kunne spille på hverandre og komme fram til detaljer som jeg kanskje ikke ville klart å hente fram på grunn av begrenset erfaring og innsikt i dette feltet. Ved å diskutere problemstillingen kan man gjøre sammenlikninger fra det ene fengselet til det andre, og forskjeller og elementer tilknyttet tema kan bli tydeligere. Jeg sørget for å ta ekstra hensyn til den lille gruppestørrelsen da jeg forberedte og gjennomførte intervjuet, blant annet ved å passe på at det ikke ble oppstykket i to separate individuelle intervjuer, framfor en åpen diskusjon. For å forhindre at det blir individuelle intervjuer, er det viktig at det forekommer god interaksjon mellom deltakerne og at det legges opp til diskusjon slik at det blir en nyansert og flytende dynamikk i gruppa (Malterud, 2012).

På grunn av få deltakere ble utgangspunktet for intervjuet mitt en slags hybrid av semistrukturert intervju og fokusgruppeintervju, der intervjuguiden min (vedlegg 1) hadde noen flere detaljerte spørsmål enn om jeg hadde hatt en større gruppe. På denne måten følte jeg at deltakerne og jeg kunne ta oss god tid også på mikronivå. I både fokusgruppeintervju og semistrukturert intervju vil intervjuguiden være ledende under intervjuet, men selv om jeg ønsket å gå i dybden med noen detaljerte spørsmål er det viktig at den ikke blir for detaljert. Ved å bruke åpne spørsmål kan man tilrettelegge for at man kan få informasjon man ikke visste fra før, og som kan resultere i nye spørsmål man ikke kunne vite om eller forberede før intervjuet (Malterud, 2012). Jeg var nøye med å tilrettelegge for at det var få antall deltakere i gruppen da jeg brukte intervjuguiden min og måten intervjuet ble administrert på, slik at det ble et fokusgruppeintervju og ikke to individuelle intervjuer. Barbour (2008) anbefaler å starte med spørsmål som er enkle å svare på, for så å lede videre til de mer sensitive spørsmålene etter hvert. Jeg valgte derfor å starte med praktiske spørsmål slik at intervjuet kom i gang, og for at deltakerne skulle føle seg så komfortable som mulig til å snakke om mer personlige erfaringer og dypere meninger etter hvert. Spørsmål som leder til at informanter kan dele en spesiell opplevd historie eller liknende kan være nyttig for problemstillingen, for da åpner man opp for tolkninger og forståelse av feltet utover den allerede eksisterende teorien og kunnskapen (Malterud, 2012).

3.3 Deltakere

For å kunne svare best på problemstillingen tok jeg utgangspunkt i et strategisk utvalg av deltakere til fokusgruppeintervjuet. Informantene bør bli valgt fordi de har en spesifikk relevans til problemstillingen og helst utgjøre et balansert fellesskap under intervjuet. De man rekrutterer må ha noe å fortelle som kan bidra til problemstillingen, slik at man får den bredden og dybden man ønsker (Malterud, 2012). Da jeg skulle rekruttere deltakere til prosjektet mitt ønsket jeg å spørre musikkterapeuter som enten jobber eller har jobbet i mannsfengsel i minst 3 år. Grunnen til at jeg ønsket erfarne musikkterapeuter var fordi jeg ville ha noen som hadde gjennomført mange musikkterapitimer og derfor mest sannsynlig ha hatt mange ulike klienter i denne settingen. Når man er ny i en stilling er det ofte naturlig at man prøver ulike metoder og tilnærminger til man etter hvert føler seg trygg i rollen sin, finner sin plass og etablerer en måte å jobbe på som fungerer best for en. For å jobbe med problemstillingen min og samtidig ta hensyn til omfanget valgte jeg deltakere som hadde lenger tids erfaring. Jeg måtte også ta et valg om jeg

skulle intervju musikkterapeuter fra mannsfengsel og/eller kvinnefengsel. På grunn av oppgavens størrelse, deltakernes geografi og muligheter for å være informanter valgte jeg å holde konteksten til mannsfengsel i denne omgang.

Til slutt endte jeg opp med to musikkterapeuter som begge hadde minst en mastergrad i musikkterapi, flere års erfaring i musikkterapiyrket og hadde jobbet minst tre år i mannsfengsel. Den ene hadde erfaring med å jobbe i lavsikkerhetsfengsel, mens den andre hadde erfaring med å jobbe i et fengsel med høyere sikkerhet. I denne studien kjente deltakerne våre hverandre fra før, og i fokusgruppeintervjuer kan dette ha ulike fordeler og ulemper. Morgan (1997) anbefaler først og fremst at deltakerne ikke kjenner hverandre fordi det kan være usynlige barrierer rundt tema som deltakerne taktisk har blitt enige om å ikke diskutere. Det kan også skje at forsker prøver å undersøke en problemstilling som deltakerne felles allerede har gjort seg opp en mening om. Siden det i noen tilfeller nesten kan være umulig å gjennomføre et fokusgruppeprosjekt uten at noen kjenner hverandre, må man ta en avgjørelse på om deltakerne i gruppen kan være komfortable nok til å diskutere tema (Morgan, 1997). Andre, som for eksempel Kitzinger (1995) argumenterer for at det kan være mange fordeler ved at deltakerne kjenner hverandre fra før. Bekjente kan relatere til hverandres historier og kommentarer og på denne måten utfordre det den andre sier mot det de faktisk har gjort i praksis. På denne måten kan dataen bli mer tro til det som faktisk skjer i det virkelige livet (Kitzinger, 1995). I min studie så jeg mange fordeler med at deltakerne kjente hverandre fra før. Det tok ikke særlig lang tid under selve intervjuet før praten fløt bra og deltakerne delte og sammenliknet historier. De hadde litt innsikt i hvordan den andre jobbet som musikkterapeut og det gjorde at nyansene i måten de brukte samtale og hadde musikkterapitimer på kom tydelig og naturlig fram. Det at de kjente hverandre kan, som litteraturen sier, også ha sine ulemper som at de kanskje allerede har en slags fast måte å snakke om tema på. Dette tok jeg hensyn til som moderator ved at jeg blant annet kom med spørsmål og oppfølgingsspørsmål som jeg som utenforstående hadde og sørget for å utfordre deltakerne på nyansene i det de fortalte når det var de som ledet samtalen.

3.4 Etikk

Det er viktig å ta hensyn til etiske utfordringer under hele prosessen, for det er ikke bare under selve intervjuet at deltakerne må bli ivaretatt. Etikk er integrert i alle leddene i intervjuprosessen

(figur 2), og de etiske utfordringene under en intervjuopprosess blir i Brinkmann & Kvale (2015) oppsummert i følgende sju steg:

Figur 2

Thematizing	The purpose of an interview study should, beyond the scientific value of the knowledge sought, be considered with regard to improvement of the human situation investigated.
Designing	Ethical issues of design involve obtaining the subjects' informed consent to participate in the study, securing confidentiality, and considering the possible consequences of the study for the subjects.
Interview situation	The personal consequences of the interview interaction for the subjects need to be taken into account, such as stress during the interview and changes in self-understanding.
Transcription	The confidentiality of the interviewees needs to be protected and there is also the question of whether a transcribed text is loyal to the interviewee's oral statements.
Analysis	Ethical issues in analysis involve the question of how penetratingly the interviews can be analysed and of whether the subjects should have a say in how their statements are interpreted.
Verification	It is the researcher's ethical responsibility to report knowledge that is as secured and verified as possible. This involves the issue of how critically an interviewee may be questioned.
Reporting	There is again the issue of confidentiality when reporting private interviews in public and of the consequences of the published report for the interviewees and for the groups they belong to

(Brinkmann & Kvale, 2015, s. 85)

Jeg tok hensyn til det etiske elementet i de ulike stegene fra begynnelse til slutt, og var også bevisst på at jeg måtte ta ekstra hensyn med tanke på hvor lite musikkterapifeltet er i Norge. Det at det er få potensielle deltakere til studien gjør at det kunne være enklere å gjenkjenne informantene enn ved studier av større karakter.

Da jeg hadde bestemt meg for å gjennomføre et fokusgruppeintervju i forbindelse med masteroppgaven min, sendte jeg inn en beskrivelse av forskningsprosjektet mitt til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Her beskrev jeg de ulike etiske utfordringene som var knyttet til prosjektet, og hvordan jeg skulle ta stilling til dem. Dette ble godkjent (vedlegg 2), og jeg sendte med dette en forespørsel om deltakelse på e-post (vedlegg 3) til de musikkterapeutene jeg ønsket å ha med på fokusgruppeintervjuet. Der la jeg ved et informasjonsskriv om oppgaven min og hva det innebar å være informanter i prosjektet mitt, samt en samtykkeerklæring (vedlegg 4). Da deltakerne takket ja, avtalte vi tid og sted for fokusgruppeintervjuet. Jeg sørget for å informere om etiske elementer som at personopplysninger skulle bli behandlet konfidensielt, at de når som helst kunne trekke seg uten å oppgi noen grunn og at alle opplysninger om dem blir anonymisert. For at deltakerne skulle bli anonymisert, valgte jeg å erstatte deltakernes navn med koder som ble oppbevart separat og innelåst. Under transkriberingen brukte jeg en datamaskin som ikke var tilkoblet internett og la så over transkripsjonen på en ekstern harddisk som ble innelåst separat fra det andre.

Utover de etiske elementene til Brinkmann og Kvale (2015) var det noen etiske aspekter jeg måtte ta spesielt hensyn til i studien min. Jeg redegjør for disse gjennomgående i metoddelen og presentasjon av funn, men vil legge ekstra vekt på noen av de viktigste elementene her. Jeg reflekterte rundt det Morgan (1997) skrev om at forsker må vurdere om deltakerne kommer til å være komfortable med hverandre i fokusgruppeintervjuet. Siden gruppen var liten og kjente hverandre fra før måtte jeg ta ekstra hensyn til dette når jeg rekrutterte, både for at deltakerne skulle få en god opplevelse og for at dataen skulle bli så rik som mulig. Gjennom hele prosessen sørget jeg også for å tilrettelegge for at gjenkjenningfaktoren ble så liten som mulig. Med tanke på at en studie om samtale og musikkterapi i mannsfengsel ikke har så mange potensielle deltakere, var det naturlig å gjøre noen ekstra tiltak for å ivareta informantene mine på en etisk forsvarlig måte. Under intervjuet passet jeg på å ikke be informantene utdype informasjon som kunne være sensitiv og jeg analyserte heller ikke videre informasjon som kunne være sensitiv. Jeg sørget for å sensurere eventuell sensitiv og gjenkjenningende informasjon om informantene, innsatte og geografi allerede i transkriberingen slik at det ikke skulle være noen risiko for at det kom til syne. I kapitlet med presentasjon av funn løste jeg også denne utfordringen ved at jeg lot

være å knytte sitatene til en spesifikk informant, og på denne måten ble dette enda et tiltak for at de skulle beholde anonymiteten og få skjermet identiteten sin.

3.5 Forberedelse og gjennomføring

Jeg valgte å selv være moderator for fokusgruppen, og planla og gjennomførte det på en måte slik at settingen var uformell så musikkterapeutene skulle føle seg komfortable til å dele sine erfaringer og metoder. Jeg beregnet rundt 15 minutter fra deltakerne ankom til intervjuet startet, slik at vi fikk satt oss til rette og falle til ro med en uformell samtale. Det ble naturlig å bruke litt humor rundt intervjuet og settingen med deltakerne før vi satte i gang med intervjuguiden for å løse opp anspenninger i begynnelsen. Selve intervjuet varte i underkant av to timer, som er litt lenger enn de 90 minuttene som pleier å være gjennomsnittet ifølge Malterud (2012). Grunnen til at det varte litt lenger var for å gjøre det praktisk for deltakerne og prosjektet slik at vi ble ferdig med intervjuprosessen etter ett møte og ikke to. Jeg sørget derimot for å ikke utvide intervjuet mer enn omtrent 15 minutter og at deltakerne var komfortable med dette.

En av utfordringene som følger med et fokusgruppeintervju på denne måten er konformitet-fenomenet der alle bekrefter hverandre og ikke tilfører noe nytt (Malterud, 2012). En annen utfordring kan være at musikkterapeutene kanskje ikke vil føle seg trygge nok til å dele absolutt alt. Samtale og relasjon kan, selv om musikkterapeuter har profesjonelle roller, oppleves som privat og nært. Det er derfor viktig å sette mye fokus på å balansere stemningen og atmosfæren i fokusgruppeintervjuet og være åpen og fleksibel for det informantene deler med gruppen (Malterud, 2012). Det er mange ting man må ha i bakhodet både under selve intervjuet og i analysedelen i ettertid. Når en gruppe kommuniserer, vil samtalen, i tillegg til å inneholde informasjon om det vi skal snakke om, også være et virkemiddel for sosial samhandling. Det er viktig å være oppmerksom på ulike kommunikative strategier og roller i forbindelse med dette. Det kan for eksempel være at en deltaker har en respons som kalles «etterlevelse», og derfor sier det moderator eller andre deltakere helst vil høre. En annen type respons er «identifikasjon», der en deltaker henviser til et slags vi-fellesskap med moderator eller en annen sterk deltaker, som da kan risikere å utelukke mindre innflytelsesrike deltakere i fokusgruppeintervjuet. Det er derfor viktig å anerkjenne alle deltakerne i gruppen som likestilte og gi samme oppmerksomhet til alle slik at balansen i kommunikasjonen er stabil (Malterud, 2011).

Ved å selv være moderator sørget jeg for å gjøre notater underveis for å huske det som ble sagt og konsentrerte meg for å kunne lytte nøye på deltakerne og flyten i samtalen. Krueger (1993) mener at det å lytte er det vanskeligste å lære seg for mange nybegynnere i moderatorrollen. Den vanligste nybegynnerfeilen er trangen til å snakke for mye fordi man kanskje er opptatt av å dele sitt eget syn på tema. Man må også som moderator søke meninger og tanker fra alle deltakerne på lik linje, og ikke anta at de som ikke sier noe for eksempel er enig eller ikke har noen mening (Krueger, 1993). Jeg hadde dette i bakhodet under intervjuet, sammen med det Malterud (2012) skriver om å ikke framstå som fordomsfull eller allvitende, og samtidig opprettholde en god balanse mellom å delta og skape rom for alle å slippe til.

For deltakerne kan fokusgruppeintervjuet også oppleves som positivt for deres egen del, der de får delt ulike erfaringer og metoder som de kanskje vil forsøke å ta i bruk i egen praksis senere. Ved å formidle prosjektet og intervjuet på denne måten, la jeg et grunnlag for at informantene kanskje ønsket å bidra så mye som mulig for å hjelpe hverandre også. En mulig svakhet ved fokusgruppeintervju, som Morgan (1997) beskriver, er det at forskeren som skaper og leder av fokusgruppen kan påvirke gruppens interaksjoner med hverandre. Refleksivitet beskrives av Malterud (2011) som en aktiv holdning der forsker under en forskningsprosess skal vise vilje og evne til å være kritisk til egne framgangsmåter og utfordre feltkunnskap og fordommer man har med seg fra tidligere. Dette er en utfordring i mye av den kvalitative forskningen generelt, og med metoder som fokusgruppeintervju må man være forberedt på dette i alle fasene av prosjektet, i planleggingen, gjennomførelsen og potensiell kritikk i etterkant (Morgan, 1997). Jeg sørget også for at spørsmålene og intervjuprosessen skulle oppleves komfortabelt for deltakerne, med tanke på det jeg gjorde rede for under etikkdelen om blant annet ivaretagelse av den lille størrelsen på gruppa. På grunn av at musikkterapi i fengsel er et lite felt og har få potensielle kandidater, sørget jeg for å regulere intervjuet med tanke på å ikke dele sensitiv informasjon, for forskeren har ansvar for etisk ivaretagelse av deltakerne (Malterud, 2012). Avslutningsvis spurte jeg informantene om de hadde noen spørsmål eller om de ville tilføye noe.

Da intervjuet var ferdig, sikkerhetskopierte jeg lydfilene og lagret dem på en forsvarlig måte slik jeg hadde forklart i informasjonsbrevet og til NSD, slik at jeg kunne transkribere det og gå i gang med analysen.

3.6 Transkribering

En transkribering er en oversettelse fra en oral diskurs til en skriftlig diskurs og en transformering av det verbale intervjuet til tekst. Det innebærer at man blant annet mister tonen i stemmen, pusten, kroppsspråk, inntoning og gestikulering. Det er argumenter for å bruke intervjuers hukommelse og notater framfor transkribering, men mange synes at en transkribering gir oversikt og tydeliggjør mønster slik at analyseprosessen blir mer helhetlig (Brinkmann & Kvale, 2015). Jeg startet transkriberingsprosessen kort tid etter intervjuene slik at inntrykkene og helhetsoversikten fortsatt var til stede. Jeg valgte å transkribere intervjuene verbatim, slik at nyansene i det deltakerne fortalte skulle bevares så godt det lot seg gjøre og dermed gi litt mer rom og bredde i tolkningen av transkripsjonen under analysefasen. Ved å gjøre dette og bruke pseudonymer for å holde personlig info konfidensielt også i selve transkriberingen, følger jeg de etiske retningslinjene jeg nevnte ovenfor av Brinkmann og Kvale (2015). Selv om Malterud (2012) anbefaler å transkribere dialekt, valgte jeg likevel å skrive alt på bokmål, slik at datainnholdet gav enda mindre gjenkjenningssmulighet i et allerede snaut felt. Jeg hørte på lydopptakene i halvt tempo og tok med alle lyder som pauser, fyllord, halvsetninger og latter i transkriberingen for å bevare så mye jeg kunne av meningen bak det som ble sagt. Som Malterud (2012) anbefaler, markerte jeg mine egne kommentarer i klammeparentes slik at det ble satt inn i strukturen på en ryddig måte. Jeg valgte også å markere små pauser eller dvelinger i setningene med «...». Etter at transkriberingen var skrevet ferdig, hørte jeg gjennom intervjuet på nytt i normalt tempo for å være sikker på at alt var notert riktig. På grunn av at transkriberingen er en hybrid mellom selve intervjuet og hva en ren og skriftlig tekst om tema ville vært, er det viktig å ta hensyn til dette under tolkningen av dataen (Brinkmann & Kvale, 2015).

Under transkriberingsprosessen har man ifølge Malterud (2012) fordeler ved at man får oversikt over materialet og med det danner seg et helhetsinntrykk av dataen slik at det kan fungere som et første steg når man etter hvert skal analysere innholdet, så dette gav meg god hjelp til å komme i gang med analysen.

3.7 Metode og hermeneutikk

Jeg valgte å gjøre en tematisk analyse av datamaterialet, som er en kvalitativ metode for å analysere data tematisk og finne mønstre i dataen (Braun & Clarke, 2006). Når jeg koder vil altså

teori og litteratur ha en begrenset rolle når kategoriene blir dannet, og med dette forsøke at deltakernes beskrivelser kan føre til nye beskrivelser (Malterud, 2012) av fenomenet samtale. Jeg ønsket med dette å gi en oversikt over bruken av samtale mellom musikkterapeuter og klienter.

Jeg har brukt den hermeneutiske fortolkningstradisjonen, der man tilnærmer seg forskningen fra eget ståsted og bruker sine egne tanker, inntrykk og følelser som et aktivum og prøver å se helheten ved å pendle mellom del og helhet for å få en fullstendig og rik forståelse (Patel, 1995). Med dette håper jeg å kunne skape en grundig presentasjon av tema og refleksjoner omkring fenomenet samtale. I hermeneutisk tradisjon har jeg som musikkterapistudent en grunnforståelse og et helhetsinntrykk av musikkterapifeltet og samtale. Ved å utforske en del av feltet gjennom denne forståelsen med et fokusgruppeintervju vil jeg kunne skape en ny helhet som igjen kan bidra med kunnskap til musikkterapifeltet og samtale, og dette kalles den hermeneutiske sirkel (Boell & Cecez-Kecmanovic, 2010).

Jeg har valgt å ha en abduksjonstilnærming til prosjektet, en tilnærming der man går fram og tilbake mellom idé, data og teori (Lipscomb, 2012). Jeg brukte teori for å gi en rikere forklaring på det jeg finner i dataen fra fokusgruppeintervjuet for å få en dypere forståelse av temaet, som jeg igjen stilte opp mot idé og teori.

3.8 Analyseprosessen

I en analyseprosess skal materiale fra intervjuet sorteres og organiseres, og mønstre skal tydeliggjøres for oss selv slik at vi kan dele det videre med leseren. Teksten i transkripsjonen brytes ned i såkalte «meningsbærende enheter» som kalles for koding, og dette er en måte å dekontekstualisere og rekontekstualisere dataen fra intervjuet (Malterud, 2012). Jeg fulgte også rådet til Malterud (2012) om å ikke bli for begeistret og for blendet av enkelte utsagn, slik at man glemmer å se det i sammenheng med resten av helheten i dataen. «Intersubjektivitet» betyr å gjennomføre en analyseprosess på en måte som gjør at det kan formidles videre slik at leseren kan følge hvert steg på veien og forstå hva du som forsker har gjort i hver del av prosjektet (Malterud, 2012, s. 101). Jeg kommer derfor til å være tydelig på hvert steg jeg har tatt i prosjektet og når jeg begrunner avgjørelsene mine. Det er også viktig å utøve refleksivitet når

man er forsker, og vise at man har kontroll på studiens tolkningsmuligheter og validitet, så meningen med studien kommer tydelig fram og kan skape intersubjektivitet (Malterud, 2012).

Jeg fulgte Brinkmann og Kvaales (2015) fem trinn når man skal analysere et intervju som dette:

- Les hele intervjuet for å få helheten
- Bestem de naturlige «meningsenhetene» slik de uttrykkes av intervjupersonen
- Uttrykk temaet som dominerer den naturlige meningsenheten enkelt og naturlig
- Undersøk meningsenheten i lys av undersøkelsens spesifikke mål
- Bind de viktigste emnene i intervjuet sammen i et deskriptivt utsagn

(Brinkmann & Kvale, 2015, s. 232)

Da jeg startet med å gå gjennom transkripsjonen, begynte jeg med å lese gjennom hele teksten en gang uten stopp. Etter det noterte jeg meg førsteinntrykket jeg fikk. Deretter leste jeg gjennom transkripsjonen linje for linje, og begynte å markere og dele de delene jeg syntes var viktige inn i kategorier. Da dukket det opp nye temaer og strukturen begynte å ta form når det gjaldt kategorier og problemstillingen. Jeg valgte å bruke versjon 12 av analyseprogrammet NVivo (QSR International, 2018) som verktøy i denne prosessen, fordi det gjorde det mer oversiktlig og ryddig for meg selv. Kategoriene ble til mens jeg kodet, og de endret seg flere ganger og fikk mange underkategorier underveis, og da var NVivo (QSR International, 2018) spesielt nyttig for å kunne gjøre dette på en effektiv og ryddig måte.

Jeg tenkte stadig på hva problemstillingen min var og hvordan dataen fra transkriberingen kunne bidra til å øke forståelsen rundt dette, slik at jeg ikke skulle bli overveldet av mengden tekst i transkripsjonen. Jeg endte opp med noen hovedkategorier der jeg sorterte kodene i underkategorier. Noen av kommentarene passet inn i flere underkategorier, så da ble de plassert flere steder. For ikke å låse meg fast og gå for dypt inn i intervjuet valgte jeg å trekke meg litt ut igjen og se på analysen mer helhetlig og ta bort koder som ikke var så relevante. Dette ble en naturlig prosess etter hvert som jeg kom lengre inn i analysen og hadde mer oversikt over det som var nyttig med tanke på problemstillingen.

Da jeg var ferdig med å kode, så jeg gjennom de ulike kategoriene og sammenfattet noen steder essensen av det deltakerne sa, slik at det ble mer oversiktlig. Å forkorte uttalelser til korte formuleringer kalles meningsfortetting eller meningskondensering og det blir benyttet i ulike typer kvalitative studier. Å lage de ulike kodene og sortere dem i kategorier gjør at jeg får strukturert materialet og kommer nærmere hovedkategorier, sammenlikninger og problemstilling (Brinkmann & Kvale, 2015).

Ved å følge de hermeneutiske fortolkningsprinsippene har jeg gått fram og tilbake mellom deler og helhet, og på denne måten forsøkt å få en dypere forståelse av meningen i intervjudataen. Jeg har altså sett på funnene i dataen sammen med litteratur om samtale og musikkterapiteori.

4 Presentasjon av funn

Her vil jeg presentere analysen min av datamaterialet fra fokusgruppeintervjuet. Etter å ha kodet og sortert endte jeg opp med fire hovedkategorier (figur 3) med flere underkategorier (figur 4) i hver. For å kunne komme nærmere inn på hvordan de to musikkterapeutene bruker samtale og med tanke på hvilken retning intervjuet tok, endte jeg opp med følgende kategorier:

Figur 3: Fire hovedkategorier for hvordan musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i mannsfengsel.



De to første kategoriene legger rammen for hvordan musikkterapeutene bruker samtale med klientene sine i fengsel, mens den tredje går mer inn på hvordan de opplever samtale med de innsatte og deres refleksjoner rundt dette. Den siste kategorien ønsket jeg å ha med for å se hvordan deltakerne opplever at musikk kan være med på å påvirke samtale i musikkterapi. Jeg kom etter analysen til slutt fram til følgende underkategorier til de fire hovedkategoriene:

Figur 4: Fire hovedkategorier for hvordan musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i mannsfengsel med underkategorier



Jeg kommer til å gå gjennom de fire hovedkategoriene og underkategoriene deres i tur og orden. Noen kategorier og fenomen dukker opp på tvers av kategoriene, så på de områdene det er naturlig vil noe også bli presentert i forskjellige kontekster, men med ulik vinkling. Jeg kommer til å legge fram noen sitater fra datamaterialet og har da valgt å kalle informantene for **B** og **C**, mens jeg som intervjuer er **I**. På grunn av gjenkjenningsfaktoren har jeg valgt å ikke framheve hvem av informantene som har erfaring fra hvilken type fengsel i selve sitatene, men det blir informert om hvem som snakker om de ulike temaene i presentasjonen der det er nødvendig for forståelsen av problemstillingen ellers. Deltakerne hadde mye til felles når det gjaldt bruk av samtale i fengsel, derfor valgte jeg å poengtere det kun der det er nødvendig for anonymitetens skyld og grad av gjenkjenning. Målet med studien er å få et slags helhetlig blick på hvordan musikkterapeuter bruker samtale i fengsel, derfor synes jeg ikke anonymiseringen går på bekostning av problemstillingen på noe vis.

4.1 Anledninger for samtale

For å sette konteksten for hvordan musikkterapeutene bruker samtale i fengsel spurte jeg om hvilke anledninger de har til å bruke samtale med de innsatte i fengsel. Informantene forklarte at det kunne være flere arenaer for samtale, både i organiserte settinger og i situasjoner med løsere struktur. Samtale kunne forekomme i det formelle og uformelle rom. De forklarte at en musikkterapitime kan foregå på litt forskjellige måter, alt ettersom hvem klienten(e) er, hva de ønsker og hvem som er til stede i musikkterapitimen den dagen. Musikkterapitimene hadde også litt ulike formater ut fra de forskjellige fengslene, fordi musikkterapi i det fengselet med høyest sikkerhet var tilknyttet skolen i fengselet, mens den andre med lavere sikkerhet var selvstendig fra den.

En måte å ha musikkterapi på i fengselet med lavsikkerhet var å ha individualltimer med én innsatt om gangen, der informanten forteller at det på en måte blir en slags undervisningstime der de finner ut av sanger sammen og spiller sammen. En annen måte er å jobbe prosjektbasert mot for eksempel en konsert. Det har også vært workshops der musikkterapeut har samarbeidet med andre aktivitetsgrupper i fengselet. Informanten fra fengselet med høyere sikkerhet forklarer at det er mest bandspilling det går i, der de innsatte deler seg opp i grupper ut fra om de er nybegynnere eller om de foretrekker en spesifikk sjanger. Det er også litt prosjektjobbing mot for

eksempel innspilling av låter. Den ene informanten tror det er litt mindre individualtimer enn hva den andre informanten har i fengselet med lavere sikkerhet. Informanten fra fengselet med lavere sikkerhet forteller at siden fengselet er veldig åpent for de innsatte å ferdes i, kan det være at andre innsatte stikker hodet innom eller titter inn. På denne måten er grensene ofte flytende, men om den innsatte er i en sårbar posisjon der man for eksempel prøver på noe nytt eller øver på å synge, kan man av og til skape en mer privat sfære. I sammenheng med musikkterapitimer sier C følgende om individualtimer og bandspilling:

C: Jeg tror på en måte begge deler er veldig viktige, og det som er veldig fint er jo det å kunne jobbe med noen individuelt og i gruppe, sånn at du kan liksom støtte den prosessen fra begge kanter da på en måte.

Informanten i fengselet med høyere sikkerhet sier at de har hatt en slags struktur på samtale ved at de har en samtale i begynnelsen om hva de innsatte ønsker av kurset og en sluttevaluering ved endt kurs. Det er også mulig for innsatte å fylle ut en samtalelapp der de ber om å få en samtale med musikkterapeuten. Informanten i fengselet med lavere sikkerhet forteller at den mest strukturerte form for samtale er når innsatte først kommer i kontakt og snakker om hva de ønsker å gjøre i timene. Informantene er enige om at samtale kan dukke opp i alle settinger i fengsel.

Utenom selve musikkterapitimen forteller informantene at de har muligheter for samtale på andre arenaer også. Det kan være i forbindelse med rekruttering til musikkterapi, og da kan det eksempelvis være på kontoret, biblioteket eller på cellene til de innsatte når musikkterapeuten går rundt i fengselet og rekrutterer på den måten. Det har også vært arena for samtale med innsatte i fengselet med lavere sikkerhet da musikkterapeuten jobbet sammen med filosof og sosionom med et gruppeprosjekt.

Begge informantene snakker om at det å bruke intervju med innsatte i forbindelse med musikkterapiforskning har vært en nyttig metode for å få bruke mye samtale. I den forbindelse har de selv vært musikkterapeut, intervjuer og forsker.

En arena som begge informantene er enige i at er viktig med tanke på samtale er det uformelle rommet, spesielt røykepausene og kaffepausene med de innsatte etter musikkterapitimen. Den ene informanten beskriver samtale som noe som kan dukke opp i alle settinger og situasjoner, noe den andre informanten også sier seg enig i.

B: Når en har spilt litt og blitt litt sånn kjent med hverandre gjennom spilling så ble jo samtalen mer og mer viktig. Og da var det kanskje mye mer sånn det uformelle rom egentlig, det å gå ut etter man har spilt og ta en røyk, også gjerne samtale om det en nettopp har gjort eller andre ting. Og da kommer det ofte veldig mye, så det er jo kanskje en sånn, er kanskje en av de sterkeste erfaringene i forhold til samtale i fengsel er den der.. kanskje hvordan det å ha spilt sammen og opplevd en eller annen bra ting sammen, hvordan det har løst ut masse samtaler og kanskje masse sånne personlige ting også egentlig.

De snakker videre om at samtale ofte dukker opp etter man har hørt eller spilt sanger. Da hender det at innsatte deler informasjon om seg selv, tanker, relasjoner, kunnskap om sjanger, historier og minner som da blir tema for samtale.

Informantene forteller at det hender det oppstår spesielle utfordringer eller situasjoner i forbindelse med gruppedynamikk – for eksempel uenigheter rundt det musikalske eller konflikt mellom innsatte. De beskriver videre at de må tilpasse seg deretter, enten med samtale eller ved å lage regler for hva som er greit eller ikke.

4.2 Tilnærming til samtale

Jeg spurte informantene om de brukte noen spesifikke samtaleteknikker eller metoder i møte med innsatte om en innsatt åpner seg eller tar initiativ til en personlig samtale. Den ene informanten forklarer at hen ikke har så mye erfaring med samtaleteknikk og refererte til det jeg hadde sagt tidligere angående motivasjonen min for studien – at det var noe hen også følte at man lærte for lite av på studiet. Informant B nevner «speiling» som en måte å møte en person i samtale på og uttrykke og ha en viss ro for å skape trygghet. Informant C snakker videre om at det finnes en del slike idealer som dette innenfor psykoterapien og det blir enighet mellom

deltakerne om at det godt kan hende man kan lære noe av det. Informant B forteller videre at hen møter de innsatte med en type respekt og forståelse, og at man er der for vedkommende.

Informant C snakker om det å lytte, og det å være en aktiv lytter framfor å bruke samtaleteknikk. Det diskuteres at samtaleteknikken «motiverende intervju» er noe mange fengselsbetjenter lærer seg sammen med andre type samtalemodeller. Det har også vært tilfeller der innsatte må møte til en samtale om de har ruset seg. Dette kalte de for «reflekterende samtale» og besto av at to betjenter / andre ansatte hadde en samtale med en innsatt, der den ene ansatte var samtalepartner og den andre var en stille lytter. Den som lyttet skulle på hvert enkelt punkt i samtalen gi en tilbakemelding på hva hen har hørt og observert i løpet av samtalen.

C: Så det var jo et sånt veldig interessant prosjekt og interessant eksperiment og sånt, men jeg har på en måte ikke benytta meg av det sånn i etterkant egentlig. Jeg føler jo at de innsatte som vi jobber med får du jo en best relasjon til hvis du er så naturlig som mulig i møte med dem på en måte.. at du ikke har sånne skjulte agendaer liksom, samtaleteknikker og ja, så jeg prøver egentlig å holde samtalene så naturlig som mulig da.

Informantene sier begge at de prøver å bruke personligheten sin i møte med de innsatte, og at det er fort gjort at det kan oppleves som unaturlig om man prøver å bruke en spesifikk samtaleteknikk med en innsatt uten å si fra om det.

C: Altså, jeg tror at når en begynner med sånn MI og sånt, motivational interviewing og sånt.. så.. altså de gjennom.. de ser jo det med en gang, altså det blir så kunstig. Og konstruert. Og det er kanskje greit, men da må du på en måte være ærlig på det og si at, nå skal vi ha en samtale og jeg bruker MI. Du kan ikke på en måte prøve å late som.. sånn undercover samtaleteknikk.

Informant C forklarer også at om man skal bruke et samtaleverktøy så er man nødt til å mestre det godt for å ikke bli avslørt av de innsatte. Begge snakker om at innsatte kan være veldig vare på sånne ting, at siden de er overlatt til et system og er i hendene på vaktene, så kan en naturlig konsekvens av det være at de prøver å se litt gjennom folk og se om de er ekte eller ikke.

B: Det er jo litt det vi var inne på.. hvor mange som er i musikkterapi sier hva som er bra med musikkterapi så er det jo det at en føler at man møter en eller annen ekte person som bryr seg, sånn oppriktig om deg.

De snakker videre om at det er vanlig at en innsatt prøver dem litt ut og ser hvordan de ansatte reagerer, og at mange innsatte sier direkte ifra om de merker at noe ikke føles naturlig og riktig i en samtale. Informant C forteller at hen prøver å være seg sjøl og at hen bruker personligheten sin, men innenfor en profesjonell ramme. Informant B forteller også at hen bruker seg selv, men at det først og fremst er viktig å skape en trygg ramme, og at hen og hens personlighet på en måte blir en del av den trygge rammen.

I intervjuet snakket vi også om musikkterapeutrollen og om relasjon mellom innsatte og musikkterapeut. Informant B forteller at man prøver å få til en slags likeverdighet i relasjonen, og at det også appliseres til samtale. Man prøver å møtes på et felles område – å snakke om artister, at man for eksempel er gitarist, musikk og det som rører seg der og da. Det å finne noe hverdagslig å snakke om framfor å gå inn i en slags ekspertrolle.

C: Jeg tror, det er jo det litt folk kommer dit for, det er jo å komme vekk i fra alt det der, holdt jeg på å si. Det er jo for å føle seg litt normal og vanlige.

Informant C forteller at de innsatte har mange rundt seg som allerede skal prøve å tolke eller forstå dem, som for eksempel psykologer, miljøterapeuter og advokater. Hen tenker videre at de trenger et rom som er litt vekk fra det, noe informant B er enig i.

B: Jeg tenker jo ofte at det er litt sånn fristed.

C: Mm.

B: At en får lite grann pause fra det der, institusjonen og alt.. alt det kaoset som gjerne er der.

Informant C forteller også at det ikke utelukker at musikkterapi kan være et rom der innsatte kan komme med ting eller uttrykke seg, men at hen tror at det ikke blir gjenstand for den

fortolkningen man kan oppleve hos de andre yrkesgruppene, eller at de innsatte kan føle at de er under en slags lupe og skal forstås av de ansatte som er rundt.

Jeg spurte informantene om de tror at de innsatte opplever tilnærmingen til samtale som annerledes med dem enn når innsatte snakker med andre ansatte i fengselet. På det svarte de at det kommer litt an på fengselet og lengden på soningen til vedkommende. Informantene forteller at erfaringen med fengsel der sikkerheten er lavere og det er mer fritt, er annerledes enn ved fengslene med høy sikkerhet. Erfaringen informanten fra fengselet med lavere sikkerhet har er at det ikke virker som de innsatte som regel er ute etter den dype samtalen som de kanskje får hos andre yrkesgrupper, som for eksempel filosofen i fengsel. Siden det ofte er korttidsforløp, er ikke prosessen så lang og timene så mange. Informanten forteller derimot om at det kan skje at innsatte ønsker dype samtaler, men mest når det er innsatte hen jobber med over lang tid. Vanligvis er samtale en vei inn i musikken, og at det er musikken de er mest opptatt av og kommer for. Det legges også vekt på at det er veldig mange tilbud for de innsatte i fengselet, og at det da også kan være mindre behov for samtale i musikkterapitimene. Informanten påpeker at det ville vært annerledes om det for eksempel var en innsatt på isolat, for da ville behovet vært noe annet.

Den andre informanten i fengselet med høyere sikkerhet er enig i at tid og sikkerhet spiller en rolle, og det blir en litt annerledes tilnærming når man kjenner de innsatte over lengre tid. Hen føler at det skaper trygghet, både for de innsatte og musikkterapeut, også med tanke på hvilke innsatte som blir satt sammen med hverandre i grupper og at man har litt bedre tid til å planlegge. Hen sier at hen innbiller seg at det blir et annet maktforhold mellom betjent og innsatte, enn mellom musikkterapeut og innsatte i musikkterapi der det er mer et frirom man kan ha musikk i. Informanten sier hen tror at presten er den store samtalepartneren i fengsel, men at det hender at viktige ting blir tatt opp i musikkterapien også. Informanten opplever at når innsatte skriver låter så kan det gi en tilnærming til samtale som blir personlig. Da blir det ofte snakk om låten og hva den handler om, så det gir en naturlig mulighet til å samtale om ting som er viktig for en.

Informantene forteller at de gangene de har forsket og intervjuet innsatte i fengsel, kan innsatte dele mye. Den ene informanten forteller at med denne tilnærmingen har de innsatte vært veldig tydelige og reflekterte, og det virker som de synes det er viktig å få delt det med musikkterapeuten. Den andre informanten er enig og snakker videre om intervju og det å tilnærme seg samtale på med de innsatte:

C: Mm.. men jeg tror det som er interessant for meg er, hvorfor føles det.. hvorfor føles det, men som musikkterapeut da, greit å gjøre det i en intervjusituasjon, men ikke liksom i en sånn musikkterapisituasjon da. Jeg tror det har litt med det der at du skal spille sammen, og det er jo den her.. likeverdigheten i musikken, og det er noe der som du trer ut av i det øyeblikket du begynner å stille spørsmål på den måten.

Informantene snakker også om at de allerede har etablert en relasjon gjennom musikkterapien når de gjennomfører intervjuene, og at de tror det spiller en rolle for hvordan de innsatte responderer.

4.3 Opplevelse av samtale

Jeg har gått inn på de ulike arenaene for samtale og tilnærmingene musikkterapeutene kan ha til de innsatte, og her vil jeg se nærmere på opplevelsen informantene har av samtale med innsatte. Først vil jeg gå gjennom det vi snakket om når det gjelder opplevelsen musikkterapeuten har av samtale i musikkterapitimen. Vi har snakket om at innsatte kan oppleve musikkterapi som et fristed der de kan slappe litt av og ikke føle på at de er under en lupe og skal bli fortolket. Informantene forteller at de likevel opplever at innsatte kan åpne seg og fortelle om ting som er viktige for dem.

C: Ja. Mm, nettopp det at det er et fristed og at det kan skje naturlig. Da kan det skje på deres premisser. Det kan jo åpne opp for litt andre måter å tenke på ting på eller si ting på. Kanskje. Det er jo noe med det å få det der fri.. den der friheten til å velge da, tenker jeg. Mulighetene er der, men du har valget.

B: Jeg tror egentlig at veldig mange av de som går i og har musikk i fengselet, sier mye mer enn de gjør på sånn.. agitasjonsmestringskurs eller rus..

C: Mm.

B: Assa, egentlig så tror jeg det, fordi.. nettopp fordi at det er en plass på en måte der en ikke blir tvunget til å si det, for det er noe med at situasjonen er mer sånn naturlig.

Den ene informanten forteller videre om at mange av de andre programmene de har i fengselet er basert på at man skal snakke om spesifikke ting og at det kan være utfordrende for en innsatt som kanskje ikke snakker så mye i utgangspunktet å bli tvunget inn i. Informanten opplever at musikkterapiene får et annet utgangspunkt og gjør at om en innsatt har mye «bagasje» så kan musikkterapiarenaen oppleves som trygt, og han kan få støtte og hjelp til å romme det han har med seg. Informanten opplever at de innsatte kan få utløp og få tømt seg innimellom ved å kunne lufte det de har på hjertet i en setting som musikkterapi.

I kontekster der samtale har en slags struktur og forventning, som for eksempel ved starten av et kurs, forteller den ene informanten at samtalen kan oppleves litt kunstig og lite naturlig. Det var et mer naturlig og ekte preg på samtalen etter man hadde spilt sammen. Da var det ofte de uformelle rommene, som røykepausen etter man har spilt, som utløste samtaler. Informanten opplevde at det kunne komme mye fra de innsatte i denne konteksten, og gjorde at innsatte kunne snakke om litt dypere personlige ting.

Den andre informanten har også opplevd den slags type strukturerte samtale som litt unaturlig. Det er lett for at en innsatt kan få en påtatt holdning som at man skal tøffe seg eller liknende når man havner i en situasjon der man blir oppfordret til å presse ut noe i en samtale.

Informantene forteller, som jeg nevnte i forrige avsnitt, at det kan variere ut fra et tidsperspektiv hvorvidt innsatte føler de har tid, rom og anledning til å snakke om viktige ting i musikkterapi. Den ene informanten forteller at hen har opplevd at det kommer små drypp av personlige ting i samtale gjennom musikkterapien, eller at noe blir sagt i en bisetning idet de går ut døra. Den andre informanten har opplevd at det har vært tidspunkt der store og viktige ting blir tatt opp, men at det kanskje har med tidsdimensjonen å gjøre – at de har tid til det om de soner en lang dom.

Et annet perspektiv som blir nevnt, er sammenlikningen mellom mannsfengsler og kvinnefengsler. Den ene informanten forklarer at noen innsatte kanskje føler på at det er forventninger til at de som menn ikke skal snakke så mye om hvordan man har det. Den andre informanten forteller at en kollega i et kvinnefengsel har hatt suksess med å starte og slutte med samtale i forbindelse med hver musikkterapiøkt:

B: Det hørtes jo ut som at det var en veldig bra setting de hadde der da, sånn at det fungerte veldig bra og at det var viktig på en måte å forberede musikken med også snakke om det også ha en sånn økt på slutten. Men jeg kan ikke helt, jeg kunne ikke helt se for meg det gå an i det hele tatt, men kanskje det der som vi har snakka om med den der uformelle samtalen, da blir det kanskje enda viktigere da, å kanskje romme noe der.

Informant C er enig i at det kan fungere bra, men at de gangene hen har prøvd det har det følt litt unaturlig.

C: Og det betyr jo ikke at samtale ikke oppstår, for det gjør det jo. Og det er ofte når du minst forventer det på en måte.. det er gjerne litt sånn rett før de skal melde seg til middag eller.. og det er ikke noe du har planlagt eller..

B: Det er ofte når vi er ferdige ja.

Når vi snakker videre angående samtaleteknikk forteller den ene informanten at samtaleteknikk kan være innbakt i en person over tid:

C: Det blir kanskje litt feil å si at en ikke bruker noen teknikk, for all samtale er jo en teknikk, for å si det sånn. Til og med når vi sitter sånn og snakker, så er det jo en teknikk, om du ikke nødvendigvis er bevisst på det, så har du jo gjennom mange, mange år utvikla en måte å snakke på, med folk.

Informanten fortsetter å fortelle at det kan være at man går seg inn i mønstre og måter å være på, og at det kan hende det er noe musikkterapeuter kunne være mer bevisst på. Hen forteller at hen nok bruker en del teknikker som for eksempel speiling med både innsatte og andre folk. Ved å

prøve å legge seg på omtrent samme dynamiske nivå blir det en slags matching. Hen tror at det blir så nært knyttet til ens egen personlighet at man kanskje ikke alltid er klar over eller tenker over de teknikkene som en strategi.

Vi snakker også om opplevelse av samtale når det gjelder relasjon mellom musikkterapeut og innsatte. Informantene forteller at de har erfart å jobbe med innsatte som de har god kjemi med og innsatte de kanskje ikke har like god kjemi med. Det er ganske ulikt hvordan det utspiller seg når det gjelder musikkterapi og samtale. Den ene informanten forteller at det å ha en god kjemi med en innsatt gjør at det flyter bedre og er lettere å jobbe med. Det har også hendt at man har god kjemi i musikken, men ikke i samtale – og motsatt.

C: Det føles ofte veldig annerledes å være med noen i musikken enn å være sammen i en samtalsituasjon, og det tror jeg er litt av poenget med musikkterapi, det er jo en annen del av personen, eller en annen måte å kjenne noen på da, gjennom musikken. Og de to tingene kan ofte være, føles forskjellige da.

B: Det er ofte godt å komme i gang med denne musikken.

C: Ja, veldig ofte så er jo det en lettelse, for at det alle disse tingene du må gjennom før du kommer dit, det kan være ganske strie og tunge.. og du opplever det vanskelig og de innsatte opplever det vanskelig, de er kanskje litt sånn spent eller nervøse.. nye, har ikke vært i musikkrommet så mye før, veit ikke egentlig og kjenner ikke så godt de andre som er der.

Informantene er enige om at musikken kan påvirke relasjonen man har utenom musikken også. Den ene informanten forteller at om man for eksempel har mange felles musikalske referanser, er det lettere å komme inn i musikken og samtalen. Om relasjonen er på plass og samtalen oppleves som genuin og naturlig fordi man er oppriktig interessert, er det mye som går av seg selv. Det kan være litt mer krevende jobb om man ikke møtes på det musikalske eller for eksempel har ulike kulturer. Den andre informanten legger til at selv om man kanskje ikke har så mye til felles, kan nysgjerrighet også være med på at det blir en god match.

Når det gjelder bruk av intervju i forbindelse med forskning som tilnærming til samtale forteller informantene at innsatte ofte deler mye. De opplever at relasjonen de har, med at de spiller eller skal spille sammen, gir en fin inngangsport til en del spørsmål. Dynamikken blir litt annerledes enn om man ikke hadde kjent hverandre fra før eller hadde delt musikken sammen.

C: For jeg merker jo det da jeg gjorde litt sånn feltarbeid for min egen studie, så intervjuer du folk, og det var en veldig fin måte å liksom åpne opp for den der samtalen for.. liksom.. på en annen måte som jeg ikke gjør i musikkterapitimene da.

Informantene har opplevd at innsatte kan fortelle og gå ganske dypt i forbindelse med hvordan de opplever det å spille sammen.

C: Jeg husker en som snakket om hvor godt det føltes når han andre kom inn med bassen på et spesielt sted i låten, og.. så de snakker på en måte om hverandre på en måte som jeg tror ellers de kanskje ikke ville gjort da. Men det var jo liksom, fordi at de hadde spilt sammen, og hatt den opplevelsen i musikken og.. ja.. det blir jo en egen kontakt, og nærhet og sånt.

Den andre informanten sier seg enig i observasjonene og opplevelsene den andre informanten har hatt. Hen har også opplevd at innsatte åpner seg og er opptatt av å få uttrykke det de mener.

4.4 Hvordan påvirker musikk samtale

I den siste kategorien har jeg valgt å kaste lys over hvordan musikkterapeutene føler at musikk påvirker samtale med innsatte i fengsel. Det har dukket opp i forbindelse med noen av de andre kategoriene underveis, men her kommer jeg til å gå spesifikt inn på funnene når det gjelder nettopp denne kategorien.

Jeg spurte informantene hva det var vanlig å snakke om når man går ut fra øverommet etter en musikkterapiøkt:

B: Altså, det kan jo være det en har gjort, opplevelser rundt det, det kan være.. så kan det være at den som på en måte ikke fortalte noe i starten har egentlig en helt.. har spilt gitar siden han var 14 og egentlig kan hele Neil Young.. altså har noen sånn veldig tydelig referanser eller.. og det kan være stressfaktorer eller.. altså det kan være egentlig det meste. Men det åpner, altså, sånn veldig sånn.. det åpner opp et eller annet.

Jeg spurte videre om hvem de innsatte i gruppa henvender seg til i den forbindelse:

I: Er det sånn at de ulike innsatte henvender seg ofte til hele gruppa eller er det deg eller er det en balanse sånn i gruppa sånn sett, eller? Eller er du en leder på en måte?

B: Njaa, det kan.. det er litt.. det meste av det der personlige er jo litt sånn til meg egentlig.

Informantene forteller, som jeg også har vist til tidligere i funnene, at musikk kan løse ut mye samtale, og at det i kjølvannet av det kan komme mye fra de innsatte om det de er opptatt av både på det personlige plan og tilværelsen, eller andre ting. Vi snakker om at det er mye som kan foregå og uttrykkes i musikken, og at man dermed ikke alltid må uttrykke noe med ord. Derimot kan det likevel noen ganger virke forløsende å holde på med musikk når det gjelder samtale:

C: Jeg tror nok, jeg tror det er liksom et viktig poeng for meg da, at det er veldig mye av de der tingene skjer jo i.. på en måte i musikken og i det samværet der. Og at det liksom ikke alltid er nødvendig å sette ord på eller å uttrykke ting gjennom ord og..

B: Men det er veldig ofte.. det veldig ofte løses ut når en har spilt.

C: Ja.

B: Det der å, det der forløsende, opplevelsen av at en får til et godt samspill for eksempel.

C: Ja.

B: Da er det veldig ofte sånn «wow».. uttrykke det at en har hatt en bra greie sammen, da. At «jeg har hatt en bra greie aleine» eller et eller annet rundt det. Det opp.. tror jeg en opplever ganske mye egentlig.

C: Mm.

B: Men da er det ikke sånn pressa ut på en måte.

Informantene forteller mye om at samtale ofte skjer i det uformelle rom, som i røyke-/kaffepausen eller etter en musikkterapiøkt. De har erfart at om de er i en fase der musisering ikke har begynt enda og man ikke har blitt helt kjent med hverandre, så kan det å samtale virke litt presset og overfladisk. Den ene informanten forteller at det ofte kanskje ikke blir sagt så veldig mye først, men etter musikkterapitimene kan det være som at man har åpnet en dør og at ting kommer etter å ha hatt den felles opplevelsen:

B: Det jo veldig fascinerende i forhold til det der med samtalen, at når altså, når en har sittet på sånn, «hva skal vi gjøre», når vi har snakket lite grann sammen, også har man nesten ikke sagt noen ting. Men når man har hatt de øktene der, så er det litt sånn der.. som å ofte som å bare åpne opp ei dør på en måte. Da er det.. da kommer tingene.

C: Mm.

B: Så akkurat det der.. den.. det der uformelle, da, og kanskje også løst ut gjennom det å ha musisert og ha hatt en sånn felles opplevelse. Det.. ja, det er et eller annet gull i forhold til det. Snakke.

Informantene forteller at de har inntrykk av at noen innsatte kan bruke samtale mer i musikkterapitimene enn de gjør ved andre kurs. De sier at det kan være fordi musikkterapitimene for noen innsatte kan gi en mer naturlig og avslappet ramme som gjør at de innsatte føler seg trygge. Den ene innsatte forteller om at spenningen og nervøsiteten før musiseringen kan bli forløst når man kommer inn i musikken:

C: Det er veldig forløsende når man da kommer inn i musikken på en måte. Så.. og da føler du jo ofte at veldig mange av disse spenningene og motsetningene og.. konfliktene forsvinner litt da. Det gjør en jo.

I: Opplever du at det da, når det skjer da, den forløsende greia i musikken, opplever du at det da påvirker samholdet eller gruppedynamikken etterpå?

C: Ja, det tror jeg. Det er jo litt tilbake til det jeg snakket om tidligere.. du går ut og tar en røyk, også er det en litt annen stemning.

Informantene forteller at inntrykket de har av samtale og musikk er at de går hånd i hånd. At musikken påvirker relasjonen man har utenom musikken også.

C: Jeg tenker liksom litt på det som to sider av samme sak, på en måte. Samtalen hjelper deg å komme inn i musikken og musikken kan forløse samtalen, også utvikler ting seg på en måte. Og enkelte har mer behov for det ene eller det andre.

Den ene informantene forteller at det som tiltrakk hen når det gjelder musikkterapi var nettopp det at man ikke trengte å snakke. Det at man kan uttrykke og gjøre ting i musikken gjør at man kanskje ikke trenger å sette ord på det. For noen er musikk forløsende og kan hjelpe folk til å prate. Hen forteller videre at for andre kan det samværet man kan få i musikken gjøre at det ikke alltid er nødvendig å sette ord på ting. Det virker som at jo bedre flyten er i musikken, jo mer fellesskap og kontakt har man gjennom musikken.

C: Du har hatt en kjempegod jam, det er jo og.. og du liksom.. du er ferdig med det, du trenger på en måte ikke snakke om det etterpå eller.. det føles liksom komplett. Så det behovet for å.. selv om musikk kan være forløsende og gjør at vi kan gå ut og ta en røyk og prate om ting så er det nesten sånn.. av og til så er det sånn at behovet for det kan være mindre, for de er ferdig.. du har fått gjort det du skulle, du har fått uttrykt det du ville i musikken.

En av informantene forteller at det har vært innsatte som også kommer inn og kun ønsker samtale, og at musikken aldri kom i gang. Hen forteller at det virket som det var lettere for den innsatte å komme i gang med praten når man sitter med et instrument i fanget. Da var det ikke den forløsningen i musikken, de bare pratet om ting i stedet. Informanten forteller at noen innsatte opplever det som stigmatiserende å snakke med psykologer, eller at de kanskje ikke ønsket det. På denne måten var de to mennesker som ble kjent på en naturlig måte, uten at det var noe forventning om at den innsatte skulle komme og fortelle hva han tenkte, for eksempel.

B: Det kan være nok i seg sjøl det der med å spille og oppleve og ha den der.. men det kan også sette i gang et ønske om å prate om ting eller være det som liksom åpner opp for å prate om ting, så jeg tror liksom at.. at begge deler.

Den andre informant er enig i at det kan være nok i seg selv å spille og oppleve musikken sammen, men at musiseringen også kan utløse samtale. Begge tilnærmingene kan fungere godt, alt ettersom hva den innsatte ønsker og behøver.

5 Drøfting

I denne studien har jeg sett nærmere på hvordan musikkterapeuter bruker samtale i forbindelse med musikkterapi i mannsfengsel. Jeg brukte fokusgruppeintervju som metode med to informanter der jeg selv var administrator. Informantene var to musikkterapeuter som hadde minst tre års erfaring med å jobbe som musikkterapeuter i mannsfengsel og de hadde ulik erfaring fra hverandre når det gjaldt type fengsel og grad av sikkerhet. Hovedfunnene i studien er at: 1) det er flere arenaer for samtale, og det er ofte at de mest meningsfulle samtaleene skjer etter en musikkopplevelse, 2) musikkterapeutens rolle er preget av en naturlig og genuin holdning, noe som kan være viktig for å skape tillit og likeverd mellom innsatte og musikkterapeut både i musikken og samtale, 3) musikkterapi i fengsel kan sees på som et fristed for de innsatte, og dette kan skape en trygg arena som tilrettelegger for samtale på innsattes egne premisser, og 4) samtale er en vei inn i musikken og musikk kan åpne en dør til samtale som kan være betydningsfull for de innsatte. I dette kapitlet vil jeg se på de funnene jeg trakk ut fra studien og stille dette opp mot det teoretiske grunnlaget jeg presenterte tidligere i oppgaven. Først vil jeg redegjøre for hvordan musikkterapeuter bruker samtale i fengsel på et konkret nivå og deretter rette meg nærmere inn på det jeg syntes var mest relevant og som kan gi mest kunnskap rundt problemstillingen min.

På et konkret nivå viser funnene at det er mange arenaer for samtale mellom musikkterapeut og innsatte i fengsel og at samtale kan oppstå i alle settinger og situasjoner. De organiserte settingene der musikkterapeuter bruker samtale med innsatte er musikkterapitimer, evaluering av og rekruttering til musikkterapi, intervju i forbindelse med forskning, workshops og aktiviteter i samarbeid med andre yrkesgrupper i fengselet. Musikkterapitimene består som regel enten av bandspilling der innsatte deler seg opp i grupper ut fra nivå eller musikksmak, eller individualtimer der musikkterapeut og den innsatte finner sanger og spiller sammen. Utover dette kan det også være prosjekter som innspilling, låtskriving eller konserter.

Musikkterapeuter bruker også samtale i det uformelle rom som ved røykepauser, kaffepauser og andre pauser i forbindelse med musikkterapitimene. De poengterer at de uformelle pausene etter musikkterapi er spesielt viktige når det gjelder samtale, for det er ofte at musikken åpner en dør til meningsfull samtale som kan foregå i pausene etterpå. I funnene kan man se at musikkterapi

kan fungere som et fristed for de innsatte, det vil jeg også undersøke nærmere med tanke på samtale. Jeg kommer først til å spisse meg inn på funnene rundt hvordan musikkterapeutens rolle kan spille inn på samtalebruk i musikkterapien og deretter se på samtale i forbindelse med at musikkterapi kan oppleves som et fristed. Til slutt vil jeg se på funnene når det gjelder sammenhengen mellom musikk og samtale. Funnene resonnerer med noe av det som er i litteraturen og kan være med å inspirere til videre forskning. Dette vil jeg redegjøre for nærmere i de tre neste avsnittene.

5.1 Musikkterapeutens rolle og relasjon

Mange av funnene fra intervjuet kan knyttes opp til musikkterapeutens rolle og hvilken relasjon de har til de innsatte. Informantene forteller at de prøver å være så naturlige som mulig både i samtale og i møte med de innsatte, og at de bruker personligheten sin innenfor en profesjonell ramme. Når det gjelder samtaleteknikk er det ikke noe de har mye erfaring med å bruke bevisst, derimot mener den ene informanten at samtaleteknikk kan være innbakt i en person over tid. De var enige med meg i at dette er et spennende tema og at man kunne hatt nytte av å lære mer om samtale på musikkterapistudiet. I litteraturen har Lindblad (2016) og Nolan (2005) også pekt på at en grunnleggende opplæring rundt samtale kan være nyttig å ha som musikkterapeut. En viktig observasjon informantene påpeker i forbindelse med samtale er at innsatte kan være granskende rundt de som jobber i fengsel, og at det er stor sjanse for å bli avslørt om man ikke er ærlige på at man bruker samtaleteknikk. Man ser ut fra studiene om innsattes levekår (Friestad & Skog Hansen, 2004; Revold, 2015) at innsatte kan ha hatt mange utfordringer i livet som gjør at de kan bli marginalisert og ha redusert tillit til andre mennesker. Informantene opplever at den beste relasjonen blir til gjennom å være naturlig og ikke ha noen skjulte agendaer gjemt inn i en samtaleteknikk. De prøver å skape en trygg ramme for de innsatte og møte dem med respekt, forståelse, tilstedeværelse og med å lytte. Dette er mange av de prinsippene som går innunder det humanistiske perspektivet på musikkterapi (Ruud, 2008). Man kan trekke en tydelig forbindelse av informantenes tilnærming til tillit til det Ruud (2008) sier om at musikkterapi kan være en arena der mennesker opplever tillit og blir lyttet til. En felles musikkopplevelse med musikkterapeut er avhengig av en god relasjon, noe informantene også er opptatt av. Fokuset på en likeverdig relasjon både i musikken og i samtale, resonnerer også i den relasjonelle

musikkterapien (Trondalen, 2008), som legger vekt på viktigheten av at både musikkterapeut og klient kan påvirke samspillet i like stor grad.

Når det gjelder likeverdigheten i relasjonen, forteller informantene også at de har en mer hverdagslig tilnærming til de innsatte, framfor å gå inn i en slags ekspertrolle. Dette gir gjenklang i det Nesset (2004) fant i studien sin om viktigheten av at musikkterapeuten er en likeverdig deltaker i bandet under musikkterapien. For å kunne nå inn til deltakerne i MIFF-prosjektet måtte det forekomme en gjensidig respekt og musikkterapeutene måtte være «en av gutta» (Nesset, 2004, s. 108). Om man tar utgangspunkt i de ulike ideene rundt samtale og relasjon mellom hjelper og klient fra Ohnstad (1998), kan man se på dette som en tilnærming til en «parallell» relasjon, der makten i relasjonen ligger likt, eller veksler mellom innsatt og musikkterapeut. Som både Zimsen (1993) og Ohnstad (1998) påpeker, vil en samtale mellom hjelper og klient ikke være symmetrisk på grunn av at klientens problemer er i fokus. Dette gir mening om det er en profesjonell samtale, der man jobber målrettet mot å løse en klients problem. Det som er spennende å se på når det gjelder informantenes erfaringer, er at musikkterapeutens rolle og tilnærming til innsatte er preget av en holdning som ikke søker seg inn på de negative problemene, som i mange andre møter mellom en hjelper og klient. I en relasjon i musikkterapi der klient og musikkterapeut begge er deltakere i en musikkopplevelse er relasjonen preget av at man møtes i musikken og at det i den forbindelse oppstår en samhørighet der man kommuniserer og skaper noe sammen. Det at musikkterapeutene møter innsatte på en naturlig måte, med et felles mål og likeverd i samtale og musikken, kan ifølge Zimsens (1993) syn på samtale og relasjon fremme mottakelse av hjelp. Derimot kan det også være fordeler ved at den innsatte ser på musikkterapeuten som en slags fagmann, for da kan ordene, ifølge Zimsen (1993), bety mer enn om det kom fra en privatperson.

I intervjuet diskuterte informantene at god kjemi mellom innsatte og musikkterapeut kan gjøre mye for relasjonen, og at mye går av seg selv når samtalen virker genuin og relasjonen stemmer. Om man stiller de positive erfaringene informantene har hatt rundt relasjon, og en naturlig og likeverdig tilnærming til innsatte, kan det ut fra Garred (2006) sitt perspektiv være viktig for de innsatte. For selv om en relasjon mellom klient og musikkterapeut kan være i ubalanse på grunn av maktforholdet, kan man oppleve likeverd i visse stunder som igjen kan føre til et

gjennombrudd (Garred, 2006). Informantene snakket også om at de kan prøve å speile, eller legge seg på samme dynamiske nivå som de innsatte i samtale og forsøke å skape trygghet. Informantene sier de har fått tilbakemeldinger fra mange innsatte om at noe av det som er bra med musikkterapi er at de møter en ekte person som bryr seg oppriktig om en. Det den ene informanten refererer til som «matching» vil jeg se nærmere på når jeg redegjør for musikk og samtale i forening. Før det vil jeg presentere tankene informantene har om musikkterapi som fristed, og hvordan musikkterapeuter bruker samtale i forbindelse med det.

5.2 Musikkterapi som fristed

Informantene forteller at de ser på musikkterapi som et slags fristed for de innsatte. Ofte kan de innsatte føle at de er satt under lupen der de skal forstås og tolkes, og at musikkterapi kan tilby innsatte en pause fra institusjonen og det kaoset som kan være der. Det kan være en arena der innsatte kan komme og føle seg normale og vanlige. Mange av de positive tingene med musikkterapi som en slik arena er at det er valgfritt for de innsatte å bli med på, og det skjer på deres egne premisser. For noen innsatte kan det oppleves som stigmatiserende å snakke med en psykolog, mens det kan føles annerledes å snakke med en musikkterapeut der man møtes med et felles mål i musikken. Det å ha noen å snakke med i en arena som oppleves som trygg og likeverdig kan bety mye for innsatte om vi tar utgangspunkt i rapporten fra SSBs (Revolv, 2015) funn om at mange innsatte mangler noen å snakke med i fengselet og får lite besøk. Studien til Hjørnevik og Waage (2018) viser også gjennom «musical caring» at innsatte kan oppleve musikkterapi som et sted der de kan hjelpe hverandre og jobbe med seg selv, og at musikken kan tilby innsatte emosjonelle soner. Aktivitet, arbeid og sysselsetning i samvær med andre er også noe kriminalomsorgen (2018a) anser som en vesentlig del for integrering i samfunnet og det å være selvhjulpen.

Funnene mine viser at musikkterapiarenaen som fristed i fengsel kan være en arena der innsatte kan oppleve empowerment. Empowerment-filosofien (Rolvstjord, 2008) påpeker at det å bygge opp en positiv identitet og føle kontroll og mestring over eget liv kan være et viktig element i en terapiprosess. Det å være selvhjulpen er et viktig element i kriminalomsorgen. Egeninnsats rundt det å endre sitt kriminelle handlemønster er noe av det kriminalomsorgen prøver å legge til rette for (Kriminalomsorgen, 2018b). Studier rundt MIFF (Nesset, 2004; Ruud Nilsen, 1996; Tuastad

& Ruus Finsås 2008) gir også de samme indikasjonene til empowerment, der de jobber etter at innsatte skal utvikle identitet, kontrollere eget liv og øke selvtiliten. Det samme gir gjenklang i noen av prinsippene til den samfunnsmusikkterapeutiske tilnærmingen, at man tar utgangspunkt i ressursene og styrkene deltakerne har og gir inkludering og deltakelse (Stige & Aarø, 2012). Om musikkterapi i fengsel oppleves som et fristed, kan da samtalen være valgfri, komme naturlig, være i de innsattes kontroll og oppleves som mindre pressende fordi de innsatte er trygge på at den ikke har en konkret eller skjult agenda.

Tidsdimensjonen og grad av sikkerhet i fengselet kan påvirke samtale, men informantene har opplevd at det kan komme små drypp av samtale her og der, samtidig som at det kan oppstå situasjoner der innsatte vil dele mye gjennom samtale. Det at musikkterapi kan oppleves som et fristed kan også være på grunn av at de innsatte ikke føler på noe tvang der. Informantene har erfart at en fast struktur på samtale, for eksempel ved begynnelsen av timen, kan oppleves litt kunstig og unaturlig. Informantene forteller derimot at de vet om en kollega i et kvinnefengsel som har hatt god erfaring med å strukturere musikkterapitimen slik at den starter og avslutter med samtale. De har selv ikke så mye erfaring med det og ser for seg at det kan fungere dårligere i mannsfengsel. For å forstå hvorfor de mannlige innsatte ikke var komfortable med å ha en slik struktur, søkte jeg gjennom litteratur om kjønn og det å snakke om problemene sine. Der fant jeg en studie fra Rose et al. (2012) som hadde undersøkt forskjellen på hvordan jenter og gutter mellom 8–17 år føler rundt det å snakke om problemene sine med venner. I motsetning til det mange har trodd tidligere, synes ikke gutter det nødvendigvis virker flaut eller er redde for å bli gjort narr av. Det studien derimot viser er at gutter, mer enn jenter, uttrykker at de forventer at det vil føles rart å snakke om problemer og at de føler det vil være bortkastet tid. Jentene gav positive forventninger til å snakke om problemer (Rose, et al., 2012). Dette kan også forklare tendensen til det studien til Courtenay (2003) viser, at færre menn enn kvinner oppsøker hjelp når det gjelder mental helse. Det samme gir også gjenklang i studien til Sandman, Simantov og An (2000), som viser at en av fire menn helst venter så lenge de kan før de oppsøker hjelp når det gjelder helse. Dette kan, i sammenheng med informasjon rundt de andre studiene jeg har presentert om menns helse og funnene mine, indikere at de ulike erfaringene mellom kvinnefengsel og mannsfengsel, henger sammen med kjønnsroller og innstillinger man har til å samtale i en fast struktur. Det kan også være en indikasjon på hvorfor det kan være viktig at

mannlige innsatte opplever musikkterapi som et fristed, der de ikke trenger å bekymre seg over å bli tvunget inn i en fast struktur på samtale. Ved at samtalen får etablert seg på en naturlig måte i en trygg og likeverdig arena som musikkterapi, kan det legges til rette for at den kan bli meningsfull for de innsatte uten noe forventningspress.

En av de situasjonene der samtale naturlig kan oppstå av seg selv, utenom eventuelle strukturer, er i pausene etter og i forbindelse med musikken. Det området der informantene opplever at samtale ofte kan være betydningsfull er etter musikken, og det skal jeg se nærmere på i følgende avsnitt.

5.3 Musikk og samtale i forening

Informantene forteller at samtalen i begynnelsen av musikkterapitimen baner veien inn i musikken. Da diskuterer man ofte hva man ønsker å spille og man forteller kanskje litt om seg selv. Det kan virke som om samtalene kan være preget av nervøsitet og det at man ikke kjenner hverandre så godt og at man prøver å finne sin plass. Samtalen på det tidspunktet fungerer mest som en måte å komme inn i musikken på. Ofte har samtalen som oppstår når man er ferdig med å spille et mer avslappet og naturlig preg. Ut fra informantenes erfaringer ser samtale ut til å være mer meningsfylt etter at man har spilt enn før musikken. Det å ha en felles opplevelse i musikken kan åpne en dør til samtale, og der kan det være at innsatte deler mye om for eksempel personlige ting. Som vist i litteraturen kan det være viktig for den terapeutiske prosessen å kunne ta i bruk samtale (Bruscia 1991; Garred 2006; Trondalen & Skårderud, 2007), og dette vil bli diskutert lenger ned i teksten.

Noen studier viser til at gutter og menn kanskje ikke er komfortable med å snakke om problemer (Courtenay, 2003; Rose, et al., 2012; Sandman et al., 2000), men ut fra studien til Paulander (2011) ser man at både mannlige og kvinnelige klienter kan ha et ønske om samtale for å kunne forstå og tolke opplevelsene de har i musikken. Om man trekker perspektivet fra Bossius (2011) om at man også snakker om seg selv når man snakker om musikk inn i denne forståelsen, kan man anta at disse samtalene kan ha en viktig funksjon for de innsatte for å blant annet uttrykke følelser og meninger rundt forskjellige ting. Ved å ta i bruk samtalen på denne måten, i en

naturlig og trygg setting, kan det være at de innsatte føler seg komfortable nok til at de kan få deltatt i en samtale ut fra de behovene de har og hva de ønsker.

Med utgangspunkt i at musikkterapi i fengsel kan være et fristed, er det også her preget av at innsatte kan få delta og bidra på sine egne premisser. Informantene har inntrykk av at samtale kan omhandle innsattes tanker rundt at man har hatt en bra opplevelse sammen i musikken, og at det også kan komme fram mye annet utover det. Det kan være personlige historier, tanker, relasjoner og kunnskap som kan være viktig for de innsatte å dele. Man får vite mer om de innsatte etter musikken, da kan det ofte komme fram ting man ikke var så komfortable med å snakke om i begynnelsen. Trondalen (2008) skriver i forbindelse med relasjonell musikkterapi at en musikalsk opplevelse kan deles enten nonverbalt med et smil eller annet kroppsspråk, ellers kan den kommuniseres med samtale. I denne foreningen av musikk og samtale kan klienten bearbeide opplevelsen på to ulike måter og det kan bidra til selvutvikling (Trondalen, 2008).

Den ene informantene forteller også om at låtskriving kan være en tilnærming til musikk og samtale, der det de innsatte deler ofte har et personlig preg. Hen sier også at mange av kursene i fengsel er basert på at man skal snakke om spesifikke ting. Det kan virke som at de innsatte bruker samtale på en litt annen måte enn ved andre kurs i fengselet på grunn av den naturlige rammen og trygge settingen som musikkterapi kan tilby. Dette gjelder også informantenes erfaring når det kommer til intervjuer de har gjort i forbindelse med forskning. Innsatte ser ut til å være veldig opptatt av å dele sine tanker rundt musikkterapi i denne forbindelse, og det antas å være på grunn av den relasjonen de har fått med musikkterapeuten i musikken. Informantene tror at intervjuet ville hatt en annen dynamikk enn om de ikke hadde hatt den kontakten de har fått gjennom musikkopplevelsene. Dette kan man igjen trekke tilbake til viktigheten av en balansert relasjon, likeverd og det å jobbe sammen mot et felles mål.

Når det gjelder musikk *som* terapi og musikk *i* terapi, kan man se at musikken kan ha ulike utslag i fengselskonteksten. Som Garred (2006) påpeker, er det mange som mener at musikken kan illustrere et tema som man videre kan trekke ut i samtale, og at musikken ikke nødvendigvis har noen mening utover det. Derimot har informantene også erfaring med at musikken alene kan være en arena for å uttrykke seg, uten at de innsatte ønsker samtale utover det. Da får man en

forløsning i musikken som gjør at musikken i seg selv blir terapien. Det ser ut som behovene er individuelle og at begge deler kan være nyttige. Dette redegjøres også for i litteraturen hos blant annet Bruscia (1991), som sammenlikner det å bruke samtale i musikkterapi med å ikke bruke det. Det å bruke samtale kan være veldig viktig for noen klienter, mens det kan være ineffektivt med andre klienter som kanskje relaterer bedre til det nonverbale i musikken (Bruscia, 1991). Chen et al. (2014) viser også til at klienter som har utfordringer med å uttrykke seg verbalt kan for eksempel gjennom musikalsk improvisasjon få hjelp til å uttrykke seg og dele følelser, uten å bruke samtale. For som informantene sier, kan det oppleves veldig annerledes å være med noen i musikken enn i en samtalsituasjon, at det blir en annen måte å kjenne noen på. Det kan da være at noen trives best med den ene eller den andre delen – eller begge. Ser man på «affektiv inntoning» i denne sammenheng, kan det se ut som at noen innsatte kan få en sterk opplevelse i musikken ved at de, som informantene kaller det, har «god kjemi» i kommunikasjonen med musikkterapeuten. Det kan være at innsatte opplever at musikkterapeuten møter dem med en «affektiv inntoning» i denne forbindelse. Trondalen og Skårderud (2007) legger vekt på at «affektiv inntoning» i musikken etterfulgt av «verbal processing» kan være viktig for forbindelsen mellom sinn og kropp. Ut fra erfaringene til informantene ser vi at denne kjemien i musikken kan oppleves som tilstrekkelig for den terapeutiske prosessen til den innsatte, eller at den kan åpne opp for en betydningsfull samtale etterpå. Det er også individuelle forskjeller på innsattes ønsker og behov for bruk av samtale i forbindelse med musikkterapi. Informantene opplever også at lengden på soningen kan spille inn på innsattes ønsker og behov for samtale. De erfarer at det i størst grad er de som soner en lengre dom som kanskje kan søke en dypere samtale med musikkterapeuten.

Når musikkterapeuter bruker samtale i forbindelse med musikkterapitimen ser man at samtale og musikk kan gå hånd i hånd og de ser ut til å være i forening. Samtale er noe man ofte tar i bruk i begynnelsen av en musikkterapitime, og som leder vei inn i musikken. En felles opplevelse i musikken kan igjen utløse samtale, og man kan se både i studier og i funnene fra studien min at det kan ha stor betydning for innsatte. Samtale kan gi innsatte en anledning til å snakke om viktige og personlige ting gjennom samtale, eller at samtale fungerer som en måte å reflektere rundt musikkopplevelsen som igjen kan bety mye for mestring, selvtillit og selvutvikling.

Nå som jeg har gått gjennom de funnene jeg syntes var mest relevante og informative rundt problemstillingen min vil jeg til slutt gå gjennom studiens begrensninger, og implikasjoner for videre praksis, undervisning og forskning i musikkterapifeltet.

5.4 Studiens begrensninger

I gjennomføringen av studien min var jeg både forsker og administrator for fokusgruppeintervjuet. Det er viktig å poengtere at jeg, som masterstudent, var ny i rollen som både forsker og administrator, og at det kan ha spilt en rolle for både datainnsamling og drøfting. Siden man i den hermeneutiske fortolkningstradisjonen skal bruke seg selv som redskap i tolkning, er det enda viktigere å ha i bakhodet at man er ny i rollen som forsker. Like viktig er bevisstheten rundt min egen posisjon og rolle som forsker når det gjelder refleksivitet. Min forforståelse til teori og tema, interagering med informanter og utarbeiding av dataanalyse er noen av de mange aspektene jeg måtte ta hensyn til. Jeg har vært i en refleksiv prosess gjennom hele prosjektet og med dette hatt et kritisk blick på min egen rolle som forsker. Jeg jobbet derfor målrettet, nøye og søkte mye hjelp underveis for å sørge for at dette ble gjort på en profesjonell og ordentlig måte.

Med tanke på musikkterapi i fengsel som felt samt praktiske og geografiske utfordringer, var det også begrensninger for rekruttering av antall deltakere. Jeg sørget for å ta hensyn til den lille gruppen i fokusgruppeintervjuet, men det kan hende det hadde dukket opp andre funn i tillegg om gruppen hadde vært større. Likevel syntes jeg at dataen var tilstrekkelig for denne problemstillingen og til å kunne motivere for videre forskning.

På grunn av oppgavens størrelse og praktisk gjennomføring ble studien begrenset til mannsfengsel og ikke kvindefengsel eller begge deler. Det kommer tydelig fram i presentasjonen av funn at informantene opplever at samtale kan ha en annen betydning i kvindefengsel, ut fra den erfaringen de har i møtet med musikkterapeuter som jobber i denne settingen. Denne informasjonen sammen med studiene rundt menns helse og tilnærming til samtale, kan tyde på at studien i større grad vil kunne forstås bedre i et mannsfengselsperspektiv.

Det er viktig å ta i betraktning at kriminalomsorgen varierer fra land til land, og at denne studien ikke kan generaliseres globalt, og at den vil være mer aktuell i de landene som deler de samme grunnprinsippene og anvender de samme rehabiliteringsmodellene som ved kriminalomsorgen i Norge.

Sist, men ikke minst, har jeg på grunn av tid og plassbegrensninger i denne omgang kun intervjuet musikkterapeuter og hvordan de bruker og opplever samtale fra sitt ståsted. Ved å gjøre dette får vi ingen informasjon direkte fra en innsatt om hvordan vedkommende opplever bruken av samtale i forbindelse med musikkterapi. Vi får noen inntrykk av det med tanke på hvordan informantene beskriver sine opplevelser og av annen forskning, men et brukerperspektiv rundt dette vil være et kritisk steg videre for forskningen i dette feltet.

5.5 Implikasjoner for praksis, undervisning og forskning

Denne oppgaven har kastet lys over ulike arenaer, tilnærminger og opplevelser rundt bruk av samtale i en musikkterapeutisk kontekst i mannsfengsel. Den har vist at musikkterapi i fengsel kan skape en arena for meningsfull samtale mellom musikkterapeut og klient, og gir dermed et grunnlag for å forske videre på dette. Med tanke på at mange innsatte ser på musikkterapi som et fristed der musikkterapeut er en likeverdig deltaker, behøver man mer spesifisert kunnskap når det gjelder samtale i denne typen relasjon. For selv om musikkterapeuten i utgangspunktet har en profesjonell rolle som «hjelper» med en klient, er relasjonen likevel preget av en jevn balanse, samspill og likeverd. Dette skiller seg fra mange andre relasjoner der hjelper og klient har fokus på klientens problemer, og åpner dermed opp for at vi kan få en økt forståelse for hva musikkterapeutrollen kan bety. Det samme funnet gir også god grunn til å inkludere mer kunnskap rundt denne type samtale og opplæring i samtalebruk i musikkterapiutdanningen.

Studien viser også at man må ta hensyn til de potensielle kjønnsrelaterte forskjellene når det gjelder praksis, forskning og undervisning rundt dette tema. Selv om musikkterapeutene i fengsel i hovedsak jobber ut fra de samme humanistiske prinsippene og kriminalomsorgens rehabiliteringsmetode, viser studien min at kvinner og menn kan oppleve ulike tilnærminger til samtale forskjellig.

Denne studien har tatt for seg musikkterapeuters perspektiv på tema, med indirekte funn og indikasjoner på hvordan de innsatte opplever bruken av samtale. Et annet viktig steg når det gjelder videre forskning er å redegjøre for innsattes refleksjoner rundt samtale, slik at vi også får brukerperspektivet på samtale i musikkterapi. Informantene i studien fortalte om vellykkede studier rundt innsatte der de selv var musikkterapeuter og forskere. Informantene observerte at ved å allerede ha etablert en relasjon i musikken så det ut til at de innsatte var åpne for å snakke om sine refleksjoner med musikkterapeuten på en mer utdypende måte enn det de kanskje ville gjort med en de ikke kjente fra før. Det er mange faktorer som er viktige å ta hensyn til i denne forbindelse, men dette funnet kan gi inspirasjon til en av mange måter å jobbe videre med dette på.

6 Konklusjon

Målet mitt med studien var å se på hvordan musikkterapeuter bruker samtale med innsatte i forbindelse med musikkterapi i mannsfengsel. Musikkterapeuter har mange arenaer der de kan bruke samtale i fengsel, i både organiserte settinger og i det uformelle rom som røykepauser eller kaffepauser i forbindelse med musikkterapitimen. Informantene har ikke så mye erfaring med å bruke spesifikke samtaleteknikker, og opplever at det virker som at mange innsatte søker seg til musikkterapi nettopp for å komme til et sted der de slipper unna dette og strenge strukturer, forventninger og press. Informantene opplever at det å møte innsatte og bruke samtale på en naturlig måte preget av lytting, gjensidig respekt, likeverd og samspill ser ut til å gi mest trygghet og komfort for de innsatte. Dette gjør at musikkterapi kan oppleves som et fristed for innsatte, der samtale kan skje uten tvang og på deres egne premisser.

Informantene opplever at pausene etter en musikkopplevelse er av størst betydning når det gjelder samtale og hva samtale kan tilby de innsatte. Studien viser at samtale kan brukes som en vei inn i musikken og at en opplevelse i musikken kan motivere innsatte til å ville snakke om personlige ting eller refleksjoner rundt opplevelsen, og på denne måten kan musikkterapeuten bruke samtale med de innsatte på en betydningsfull måte. Dette viser at samtale og musikk kan være i forening i musikkterapi i fengsel, og gir grunnlag for at dette bør få mer oppmerksomhet i forskning, praksis og undervisning i denne og lignende kontekster.

Det er individuelle forskjeller på om innsatte ønsker og har behov for samtale eller ikke, begge deler er like viktige å støtte opp under. Studien indikerer også at menn og kvinner opplever tilnærming til samtale forskjellig og at man i forbindelse med videre forskning må ta hensyn til potensielle kjønnsrelaterte forskjeller rundt bruk av samtale i denne musikkterapeutiske konteksten. Et annet viktig steg videre er å studere innsattes opplevelse rundt bruk av samtale i musikkterapi, slik at vi også får informasjon fra et brukerperspektiv.

7 Referanser

- Abrams, B. (2016). Development and evaluation of the Transpersonal Depth-Guided Imagery and Music (TD-GIM) inventory. *Nordic Journal of Music Therapy, Vol. 25(1)*, ss. 32-56. doi:10.1080/08098131.2015.1008557
- Aigen, K. (1998). *Paths of development in Nordoff-Robbins music therapy*. Gilsum: Barcelona Publishers.
- Ansdell, G. (1995). *Music for life: Aspects of creative music therapy with adult clients*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ansdell, G. (2005). Being Who You Aren't; Doing What You Can't. *Voices, Vol. 5(3)*. Hentet fra <https://voices.no/index.php/voices/article/view/1699/1459>
- Bagøien, G. (2013). Mindre rus etter motiverende intervju. *Tidsskriftet Den Norske Legeforening, Vol. 133(15)*, s. 1575. doi:10.4045/tidsskr.13.0805
- Bagøien, G., Bjørngaard, J. H., Østensen, C., Reitan, S. K., Romundstad, P., & Morken, G. (2013). The effects of motivational interviewing on patients with comorbid substance use admitted to a psychiatric emergency unit - a randomised controlled trial with two year follow-up. *BMC Psychiatry, Vol. 13*, s. 93. doi:10.1186/1471-244X-13-93
- Barbour, R. (2008). *Doing Focus Groups*. London: SAGE Publications.
- Becker, J. (2011). Rogers, Carl. I Goldstein, Sam; Naglieri, Jack A. (Red.). Encyclopedia of Child Behavior and Development. Hentet fra https://link.springer-com.pva.uib.no/referenceworkentry/10.1007/978-0-387-79061-9_2463. doi:10.1007/978-0-387-79061-9_2463
- Boell, S., & Cecez-Kecmanovic, D. (2010). Litterature reviews and the hermeneutic circle. *Australian Academic and Research Libraries, Vol. 41(2)*, ss. 129-144. doi:10.1080/00048623.2010.10721450
- Bossius, T. (2011). Det musikalska rummets betydelse for identitet og helse. I K. Stensæth, & L. Bonde, *Musikk, helse og identitet* (ss. 45-59). Oslo: Unipub AS.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology Vol. 3(2)*, ss. 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2015). *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing* (3. utg.). United States of America: SAGE Publications, Inc.
- Bruscia, K. E. (1991). *Case studies in music therapy*. Gilsum: Barcelona Publishers Llc.

- Bruscia, K. E. (1998). *Defining Music Therapy* (Vol. 2). Gilsum: Barcelona Publishers.
- Buber, M. (1970). *I and Thou* (W. Kaufmann, Trans.). New York: Charles Scribner's Sons.
- Chen, M.-w., & Giblin, N. J. (2002). *Individual counselling: Skills & techniques*. Denver: CO: Love publishing company.
- Chen, X., Hannibal, N., Xu, K., & Gold, C. (2014). Group music therapy for prisoners: Protocol for a randomised controller trial. *Nordic Journal of Music Therapy*. Vol. 23(3), ss. 224-241. doi:10.1080/08098131.2013.854268
- Courtenay, W. H. (2003). Key Determinants of the Health and Well-Being of Men and Boys. *International Journal of Men's Health*. Vol. 2(1), ss. 1-30. doi:10.3149/jmh.0201.1
- Dahl, H. M. (2008). *Drug Abuse and Change Readiness in Prisoners: Effect of Motivational Interviewing as measured by SOCRATES*. (Masteravhandling, Universitetet i Tromsø). Hentet fra <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/1759/thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Egan, G. (1986). *The skilled helper*, 3rd edition. Burbank: CA: Brooks-Cole.
- Friedman, M. (1994). Reflections on the Buber-Rogers Dialogue. *Journal of Humanistic Psychology*. Vol. 34(1), ss. 46-65. doi:10.1177/00221678940341004
- Friestad, C., & Skog Hansen, I. (2004). *Levekår blant innsatte (Fafo-rapport 429)*. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/data/individ/publikasjoner/NSD1478FAFO.pdf>.
- Garred, R. (2006). *Music as Therapy: A Dialogical Perspective*. Gilsum: Barcelona Publishers.
- Gold, C., Assmus, J., Hjørnevik, K., Qvale, L., Kirkwood Brown, F., Hansen, A., . . . Stige, B. (2014). Music Therapy for Prisoners: Pilot Randomised Controlled Trial and Implications for Evaluating Psychosocial Interventions. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. Vol. 58(12), ss. 1520-1539. doi:10.1177/0306624X13498693
- Grocke, D., & Wigram, T. (2007). *Receptive Methods in Music Therapy : Techniques and Clinical Applications for Music Therapy Clinicians, Educators and Students*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hjørnevik, K., & Waage, L. (2018, August 23). The prison as a therapeutic music scene: Exploring musical identities in music therapy and everyday life in a prison setting. *Punishment & Society*, ss. 1-19. doi:10.1177/1462474518794187

- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research. Introducing focus groups. *BMJ*. Vol. 311(7000), ss. 299-302. doi:10.1136/bmj.311.7000.299
- Kriminalomsorgen. (2011, November). *Musikk i fengsel og frihet (MIFF) feirer 20 år*. Hentet fra <https://www.kriminalomsorgen.no/musikk-i-fengsel-og-frihet-miff-feirer-20-aar.4986610-237613.html>
- Kriminalomsorgen. (2018a). *Arbeidsdrift og aktivitetstilbud*. Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/arbeidsdrift-og-aktivitetstilbud.237884.no.html>
- Kriminalomsorgen. (2018b). *Om Kriminalomsorgen*. Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/om-kriminalomsorgen.237840.no.html>
- Kriminalomsorgen. (2018c). *Straff i fengsel*. Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html>
- Krueger, R. (1993). Quality control in focus group research. I D. Morgan, *Successful Focus Groups* (ss. 65-85). Newbury Park/London/New Dehli: SAGE.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode - Ei innføring*. Fagbokforlaget.
- Krüger, V. (2008). Musikkterapi som læring i praksisfellesskap - en fortelling om et rockeband. I G. Trondalen, & E. Ruud, *Perspektiver på musikk og helse - 30 år med norsk musikkterapi* (ss. 399-413). Oslo: NMH-publikasjoner.
- Lambert, M. J., & Barley, D. E. (2001). Research summary on the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, Vol. 38(4), ss. 357-361. doi:10.1037/0033-3204.38.4.357
- Lindblad, K. (2012). *Samtalet i musikkterapi - En hermeneutisk analys av tre sessioner*. (Magisterexamen, Kungliga Musikhögskolan). Hentet fra <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:585457/FULLTEXT01.pdf>
- Lindblad, K. (2016). Verbal dialogue in music therapy: A hermeneutical analysis of three music therapy sessions. *Voices*. Vol. 16(1). doi:10.15845/voices.v16i1.842
- Lipscomb, M. (2012). Abductive reasoning and qualitative research. *Nursing Philosophy*, Vol. 13(4), ss. 244-256. doi:10.1111/j.1466-769X.2011.00532.x
- Løset, D. (2013). *Nye muligheter. En eksplorativ studie av deltakeres opplevelse i musikkterapigruppe innen rusbehandling*. (Masteroppgave, Universitetet i Bergen). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/218345>
- Mabeck, C. E. (2005). *Den motiverende samtale*. København: Munksgaard Danmark.

- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning (3)*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. USA: Sage Publications, Inc.
- Musikk i fengsel og frihet. (2017, Desember 14). *Musikk i fengsel og frihet*. Hentet fra <http://www.musikkifengselogfrihet.no/miff/om-musikk-/blank/>
- Musikk i fengsel og frihet. (2019). *Informasjonsfolder Musikk i fengsel og frihet*. [Brosjyre]. Hentet fra http://www.musikkifengselogfrihet.no/sfiles/6/44/58/56/5/file/musikk-i-fengsel-og-frihet-infoark_mt-110117.pdf
- Nesset, K. S. (2004). *BEFRIENDE SAMSPILL. En evaluering av prosjektet "Musikk i fengsel og frihet"*. (Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen). Hentet fra Docplayer: <https://docplayer.me/1334475-Befriende-samspill-en-evaluering-av-prosjektet-musikk-i-fengsel-og-frihet-hovedfagsoppgave-i-sosiologi-universitetet-i-bergen-juni-2004.html>
- Nolan, P. (2005). Verbal processing within the music therapy relationship. *Music Therapy Perspectives*. Vol. 23(1), ss. 18-28. doi:10.1093/mtp/23.1.18
- Odell-Miller, H. (2001). Music therapy and its relationship to psychoanalysis. I Y. Searle, & I. Streng, *Where Analysis Meets the Arts: The Integration of the Arts Therapies with Psychoanalytic Theory* (ss. 127-152). London: Routledge.
- Ohnstad, A. (1998). *Den gode samtalen* (2. utg.). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Patel, R. (1995). *Forskningsmetodikkens grunnlag: å planlegge, gjennomføre og rapportere en undersøkelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Paulander, A.-S. (2011). *Meningen med att gå i musikterapi. En fenomenologisk studie om deltageres opplevelser*. (Doktoravhandling, Kungliga Musikhögskolan). Hentet fra http://kmh.diva-portal.org/smash/record.jsf?aq=%5B%5B%5D%5D&aq2=%5B%5B%5D%5D&sf=all&aqe=%5B%5D&af=%5B%5D&searchType=SIMPLE&sortOrder=author_sort_asc&onlyFullText=false&noOfRows=50&language=sv&pid=diva2%3A460703&dswid=5686
- QSR International. (2018). Nvivo qualitative data analysis software [Computer software]. QSR International Pty Ltd. Version 12.

- Revold, M. K. (2015). *Innsattes levekår 2014 - Før, under og etter soning*. (Statistisk sentralbyrå Rapport 47). Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/244272?_ts=150b8c1bce0
- Rolvjord, R. (2008). En ressursorientert musikkterapi. I R. Rolvjord, *Perspektiver på musikk og helse - 30 år med norsk musikkterapi* (ss. 123-137). Oslo: NMH-publikasjoner, Unipub AS.
- Rose, A. J., Schwartz- Mette, R. A., Smith, R. L., Asher, S. R., Swenson, L. P., Carlson, W., & Waller, E. M. (2012). How Girls and Boys Expect Disclosure about Problems Will Make Them Feel: Implications for Friendships. *Child Development*. Vol. 83(3), ss. 844-863. doi:10.1111/j.1467-8624.2012.01734.x
- Ruud Nilsen, V. (1996). Musikk i fengsel og frihet. *Nordisk Tidsskrift for Musikkterapi*. Vol. 5(2), ss. 113-118. doi:10.1080/08098139609477879
- Ruud, E. (1979). *Musikkterapi*. *Musikk i skolen* (4). s. 34-35.
- Ruud, E. (2006). *Musikk og identitet* (Vol. 3). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Ruud, E. (2008). *Perspektiver på musikk og helse - 30 år med norsk musikkterapi*. Oslo: NMH-publikasjoner, Unipub.
- Sandman, D., Simantov, E., & An, C. (2000). *Out of touch: American men and the health care system*. New York: The Commonwealth Fund.
- Stern, D. N. (2010). *The Present Moment in Psychotherapy and Everyday life*. London: W. W. Norton & Company.
- Stige, B. (2008). Samfunnsmusikkterapi - mellom kvardag og klinikk. I G. Trondalen, & E. Ruud, *Perspektiver på musikk og helse - 30 år med norsk musikkterapi* (ss. 139-159). Oslo: Unipub.
- Stige, B., & Aarø, L. E. (2012). *Invitation to community music therapy*. New York: Routledge.
- Stige, B., Ansdell, G., Elefant, C., & Pavlicevic, M. (2010). *Where Music Helps - Community Music Therapy in Action and Reflection*. Farnham, England og Burlington USA: Ashgate Publishing Company.
- Sundararajan, L. (1995). Echoes after Carl Rogers: "Reflective listening" revisited. *The Humanistic Psychologist*. Vol. 23(2), ss. 259-271. doi:10.1080/08873267.1995.9986828

- Tomaino, C. M. (2012). Effective music therapy techniques in the treatment of nonfluent aphasia. *Annals of the New York Academy of Sciences, Vol. 1252*, ss. 312-317.
doi:10.1111/j.1749-6632.2012.06451.x
- Trondalen, G. (2008). Musikkterapi - et relasjonelt perspektiv. I G. Trondalen, & E. Ruud, *Perspektiver på musikk og helse - 30 år med norsk musikkterapi* (ss. 29-48). Oslo: Unipub AS.
- Trondalen, G., & Skårderud, F. (2007). Playing with Affects ...and the importance of "affect attunement". *Nordic Journal of Music Therapy, Vol. 16(2)*, ss. 100-111.
doi:10.1080/08098130709478180
- Tuastad, L., & Ruus Finsås, R. (2008). *Jeg fremfører, altså er jeg - En studie av deltakernes opplevelser i to rockeband tilknyttet musikktilbudet "Musikk i fengsel og frihet"*. (Masteravhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra
<http://www.musikkifengselogfrihet.no/sfiles/0/79/25/56/5/file/jeg-fremforer-altsa-er-jeg.pdf>
- Villatte, M., Villatte, J., & Hayes, S. (2016). *Mastering the Clinical Conversation: Language As Intervention*. New York: The Guilford Press.
- Wigram, T., Pedersen, I. N., & Bonde, L. O. (2002). *A Comprehensive Guide to Music Therapy*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Zimsen, K. (1993). *Samtalen som verktøy - grunnbok i samtaleteknikk*. Ytre Arna: Bokforlaget Lexis.

Vedlegg

Vedlegg 1: Temaliste og intervjuguide

Temaliste/Intervjuguide

Hvordan bruker musikkterapeuter samtalen med klienter under musikkterapitimene i fengsel?

Tema:

- Musikkterapi i fengsel
- Rollen som musikkterapeut og samtale i fengsel
- Samtale under musikkterapi i fengsel
- Samtaleføring under musikkterapi i fengsel
- Samtaleteknikker
- Erfaringer med samtale og fravær av samtale

Intervjuguide:

1. Hvordan foregår en musikkterapitime i fengsel?
 - a. Individualtimer
 - b. Gruppetimer
2. Hva er tankene deres rundt musikk som terapi sammenliknet med musikk i terapi?
 - a. Hvordan spiller samtals rolle inn i dette?
3. Hva er deres forhold til bruk av samtale under musikkterapitimene?
 - a. Hvordan tror dere samtalen spiller inn på selve musikkterapien?
 - b. Hvordan tror dere samtalen spiller inn utover musikkterapien?
4. Opplever dere at samtale med dere kan være annerledes enn med andre ansatte klienten er i kontakt med i fengselet?

Hvis ja:

 - a. På hvilken måte oppfatter dere samtalen med dere som annerledes?
 - b. Hvordan kan rollen deres ha å si i forbindelse med dette?
 - c. Har klientene sagt noe om hvordan det er å snakke med dere sammenliknet med de andre som jobber i fengselet?
5. Hvordan bruker dere samtalen under musikkterapitimene?
 - a. Er det noe dere gjør helt bevisst?
 - b. Hva er helhetsinntrykket deres av måten dere bruker samtale på?
 - c. Kan det ligge noe ubevisst i måten dere bruker samtalen på som vi kan prøve å reflektere litt rundt?
 - d. Hvor mye av deres egen personlighet og musikalitet bruker dere i forbindelse med samtalen?

- e. Hvordan oppfatter dere holdningene til klientene gjennom de ulike måter å føre samtale på?
6. Bruker dere bevisst noen spesifikk samtaleteknikk eller metode?
- Hvis ja:
- a. Hvilke?
 - b. Hvordan fungerer de sammenliknet med andre tilnærminger?
 - c. Er det noen fordeler eller ulemper med de enkelte teknikkene som dere har lagt merke til?
7. Har dere noen eksempler der samtale har virket å være en viktig del av musikkterapien?
8. Har dere noen eksempler der fraværet av samtale har virket å være en viktig del av musikkterapien?
9. Hvordan vil dere beskrive forholdet mellom dere og klientene, med tanke på hvorvidt dere er likestilte og hvordan rammene rundt musikkterapitimene er bygd opp?
10. Hvordan hadde eventuelt fravær av noe særlig samtale påvirket musikkterapitimene?
- a. Om dere har opplevd det, kom gjerne med eksempler.
11. Er det noe dere tenker er viktig med tanke på samtale under musikkterapi i fengsel som vi ikke har diskutert?



Claire Ghetti
Postboks 7800
5020 BERGEN

Vår dato: 13.12.2017

Vår ref: 57592 / 3 / ST M

Deres dato:

Deres ref:

Forenklet vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.12.2017.
Meldingen gjelder prosjektet:

57592	Hvordan bruker musikkterapeuter som jobber i fengsel samtale med klienter under musikkterapitimene i fengsel?
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Claire Ghetti
Student	Ida Rønningen

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vilkår for vår vurdering

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter [sensitive opplysninger](#)
- veiledning i dette brevet
- Universitetet i Bergen sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse. Informasjon må minst omfatte:

- at Universitetet i Bergen er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet
- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileders) sine kontaktopplysninger
- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til
- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes
- når prosjektet skal avsluttes og når personopplysningene skal anonymiseres/slettes

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for [informasjonsskriv](#).

Forskningsetiske retningslinjer

Sett deg inn i [forskningsetiske retningslinjer](#).

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 01.06.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Gjelder dette ditt prosjekt?

Dersom du skal bruke databehandler

Dersom du skal bruke databehandler (ekstern transkriberingsassistent/spørreskjemaleverandør) må du inngå en databehandleravtale med vedkommende. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se [Datatilsynets veileder](#).

Hvis utvalget har taushetsplikt

Vi minner om at noen grupper (f.eks. opplærings- og helsepersonell/forvaltningsansatte) har [taushetsplikt](#). De kan derfor ikke gi deg identifiserende opplysninger om andre, med mindre de får samtykke fra den det gjelder.

Dersom du forsker på egen arbeidsplass

Vi minner om at når du [forsker på egen arbeidsplass](#) må du være bevisst din dobbeltrolle som både forsker og ansatt. Ved rekruttering er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltakelse ivaretas.

Se våre nettsider eller ta kontakt med oss dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Siri Tenden Myklebust

Kontaktperson: Siri Tenden Myklebust tlf: 55 58 22 68 / Siri.Myklebust@nsd.no

Vedlegg 3: E-post til potensielle deltakere om prosjektet

Hei!

Jeg holder for tiden på med å skrive masteroppgaven min i musikkterapi og lurte i den forbindelse på om dere har mulighet og ønske om å delta som informanter i oppgaven min. Tema er «hvordan bruker musikkterapeuter samtalen med klienter under musikkterapitimene i fengsel?»

Jeg planlegger å holde et fokusgruppeintervju med to musikkterapeuter som har jobbet/jobber i fengsel på ca. 1,5 time med mulighet for et oppfølgingsintervju om det skulle behøves. Spørsmålene vil omhandle deres erfaring rundt bruken av samtale med klientene under musikkterapitimene. Jeg håper å få gjennomført intervjuet i januar eller tidlig februar om det lar seg gjøre.

Vedlagt ligger et informasjonsskriv som beskriver forskningsprosjektet og samtykkeskjema om dere ønsker å delta. Om dere har noen spørsmål utover det er det bare å ta kontakt på e-post.

På forhånd takk!

Vennlig hilsen
Ida Rønningen

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Hvordan bruker musikkterapeuter samtalen med klienter under musikkterapitimene i fengsel?»

Bakgrunn og formål

Hei! Mitt navn er Ida Rønningen og jeg studerer mitt femte og siste år med musikkterapi ved Griegakademiet, Universitetet i Bergen. Jeg planlegger å skrive en masteroppgave med tema «Hvordan bruker musikkterapeuter samtalen med klienter under musikkterapitimene i fengsel?», der jeg ønsker å undersøke hvordan musikkterapeuter som jobber i fengsel bruker den verbale samtalen med klientene sine rundt, under og utenfor selve musikken i musikkterapitimene.

Jeg vil i den forbindelse spørre deg om samtykke til å delta på en til to fokusgruppeintervju med mulighet for en oppfølging med et semistrukturert intervju en og en om det behøves for å eventuelt utdype data eller klare opp i noe. Jeg har valgt å spørre musikkterapeuter som arbeider eller har arbeidet i fengsel i minst tre år.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg planlegger å gjennomføre et eller to fokusgruppeintervju med to musikkterapeuter som oppfyller kriteriene nevnt ovenfor, med mulighet for et semistrukturert intervju enkeltvis i etterkant. Spørsmålene vil omhandle bevissthet rundt bruk av samtale under musikkterapitimene, hva slags forhold man har til bruk av samtale i en musikkterapeutisk kontekst i fengsel, om det bevisst brukes noen spesifikke metoder og teknikker, samt generelle erfaringer man har ved bruk av samtale i sammenheng med musikken. Intervjuene vil bli ledet av meg og en assistent, og vil bli tatt opp med en lydopptaker. Etter intervjuet vil jeg transkribere lydopptaket og anonymisere navn med kodenavn. Ved slutten av prosjektet vil opptaket bli slettet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg og veilederen min, Claire Ghetti, som vil ha tilgang til personopplysninger og transkripsjon av intervjuene. Alt som blir samlet inn av datamateriale og kontaktopplysninger vil bli oppbevart separat på krypterte harddisker og låst inn slik at kun jeg har tilgang til det og vil deretter bli slettet når prosjektet er ferdig. Ved en publikasjon vil ikke deltakerne kunne bli kjent igjen. Datainnsamlingen avsluttes i mai 2018.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg eller min veileder.

Student: Ida Rønningen
Telefon: 930 63 683
E-post: ida.ronningen@gmail.com

Veileder: Claire Ghetti
Telefon: 465 08 095
E-post: claire.ghetti@uib.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)